แหล่งเรียนรู้
ด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ
อำเภอสรรคบุรี

จัดทำโดย

นางบังอร สว่างมณี
ครูชำนาญการ

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสรรคบุรี
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดชัยนาท
สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน
สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ ที่มีอยู่ในอำเภอสรรคบุรีในอดีตให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเมืองสรรคบุรีได้มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานซึ่งจากการศึกษา ของผู้ที่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีพบว่า เมืองสรรคบุรี หรือเมืองแพรกศรีราชา หรือเมืองตรัยตรึงษ์ นี้ได้มีความสำคัญต่อประเทศไทยเมืองหนึ่ง

ผู้จัดทำได้ทำการศึกษาและรวบรวมความรู้ จากเอกสารทางวิชาการต่างๆ ข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงได้จัดทำเป็นข้อมูลแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในอำเภอสรรคบุรี เพื่อให้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าตามอัธยาศัยของผู้สนใจที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเมืองสรรคบุรีได้มีความรู้ยิ่งขึ้น

ผู้จัดทำขอขอบคุณผู้ที่ให้ข้อมูลต่างๆ และเจ้าของหนังสือ เอกสารที่ข้าพเจ้านำมาใช้ประกอบการเรียบเรียงเป็นเอกสารฉบับนี้ ทุกๆท่านด้วยความเคารพยิ่งเพราะท่านมีส่วนทำให้เอกสารเล่มนี้สมบูรณ์ ความดีใดอันจากมีจากหนังสือเล่มนี้ขอบมอบให้แก่เจ้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทุกท่าน ผู้เรียบเรียงขอน้อมรับข้อผิดพลาดที่อาจมีขึ้นจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และยินดีรับคำติชมเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไปด้วยความขอบคุณยิ่ง

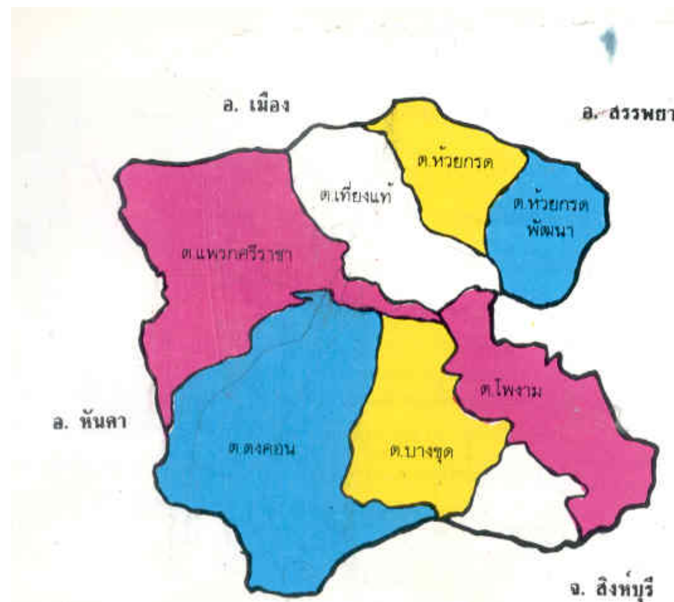
บังอร สว่างมณี
ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสรรคบุรี

บทนำ

เมืองสรรคบุรี เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนา ซึ่งจากการศึกษาจากเอกสารและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ผู้รู้ได้ศึกษาหลายท่านได้ให้ความเห็นว่าเมืองสรรคบุรี หรือเมืองแพรก เป็นเมืองหน้าด้านสมัยสุโขทัย และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงไว้ในหนังสือประมวลพระราชาอธิบายเกี่ยวประวัติศาสตร์ไทยว่า เมืองสรรคบุรีอาจจะได้แก่เมืองตรัยตรึงษ์ อันเป็นเมืองที่ปฐมกษัตริย์ที่สร้างกรุงศรีอยุธยา คือสมเด็จพระรามิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) เคยประทับอยู่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาในปีพุทธศักราช 1894 ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่างที่ปรากฎอยู่ในปัจจุบันทำให้เชื่อได้ว่าเมืองสรรคบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญฯเมืองหนึ่งในอดีต ซึงประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปเที่ยวชมและศึกษาหาความรู้ได้เช่น วัดมหาธาตุ หรือวัดหัวเมือง ที่มีในพระปรางค์ ทรง 5 กลีบมะเฟือง ที่สันนิฐานว่าสร้างในสมัยลพบุรี และโบราณวัสดุอื่นๆอีกมากมายในวัดมหาธาตุ วัดพระแก้ว มีเจดีย์ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเจดีย์ที่สวยที่สุดในเอเซีอาค์เนนอกจากนี้ยังมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อีกหลายแหล่งด้วยกันที่น่าศึกษา

ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลเกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และวิชีวิต สภาพทางภูมิศาสตร์ อาจทำให้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หลายแห่งทุกทำหลาย สถานที่บางแห่งได้รับการบูรณะจากกรมศิลปกร และชาวบ้าน แต่ก็ซึ่งผู้ศึกษาสามารถศึกษา ได้ในเอกสารเล่มนี้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาหาความรู้ได้ในระดับหนึ่ง

แผ่นที่อำเภอสรรคบุรี
จังหวัดชัยนาท

ปัจจุบันอำเภอสรรคบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัด และอำเภอใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อตำบลชัยนาท อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท
ทิศใต้	ติดต่อตำบลโพธิ์ชนไก่ ตำบลเชิงกลัด อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี และติดต่อตำบลปากน้ำ อำเภอเดินบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อตำบลสรรพยา อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท และติดต่อกับอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อตำบลห้วยงู ตำบลไก่เถื่อน อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท และติดต่อกับตำบลปากน้ำ อำเภอเดินบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ประวัติเมืองสรรคบุรี หรือเมืองแพรกศรีราชา หรือเมืองตรัยตรึงษ์

อำเภอสรรคบุรีเป็นเมืองโบราณ นับว่าเจ้าเมืองผู้ครองนครเวียงพาคำ(ปัจจุบันคืออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา) แห่งแคว้นโยนกเชียงแสนได้เป็นผู้สร้างเมืองนี้ขึ้น เรียกว่าเมืองตรัยตรึงษ์

ในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแห่ง เรียกเมืองสรรค์ว่า เมืองแพรก ส่วนเมืองชัยนาทบุรี (จังหวัดชัยนาท) เพิ่มปรากฏหลักฐานแจ้งชัดในรัชการสมเด็จพระราชมิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) เมืองปีพุทธศักราช 1890

หลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ได้กล่าวถึงอาณาเขตของกรุงสุโขทัยในรัชสมัยพ่องขุนรามคำแห่งว่า “มีเมืองกว้างช้างหลาย ปราบเมืองตะวันออก รอดสระหลวงสองแคว ลุมบาจาย สคาเท้าฝั่งของถึงเวียงจันทน์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอ รอดคนที พระบางแพรก สุพรรภูมิ “ คำว่าแพรกนั้นนักปราชญ์ทางโบราคดีสันนิฐานว่า ได้แก่เมืองสรรค์บุรี หรืออำเภอสรรค์บุรีในปัจจุบัน สำหรับเมืองแพรกหรือเมืองสรรค์บุรีในสมัยนั้นเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของกรุงสุโขทัย

พระบาลสมเด็จพระมงกุฎเจ้าเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงไว้ในหนังสือประมวลพระบรมราชิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยว่า เมืองสรรค์อาจจะได้แก่เมืองตรัยตรึงษ์ อันเป็นเมืองที่ปฐมกษัตริย์ที่สร้างกรุงศรีอยุธยา คือสมเด็จพระรามิบดีที่ 1(พระเจ้าอู่ทอง)เคยประทับอยู่ก่องสร้างกรุงศรีอยุธยาในปีพุทธศักราช 1894 เชื่องกันว่าพระเจ้าอู่ทองนี้สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าพรหมผู้ครองเวียงชัยปราการ การอพยพของเชื่อสายพระเจ้าพรหมลงมาทางใต้ กล่าวไว้ในหนังสือและพงศาวดาต่างๆ เช่นหนังสือจุลยุทธการวงศ์ กล่าวว่าพุทธศักราช 1730 มีการอพยพของเชื่อสายพระเจ้าพรหมลงมาที่เมืองตรัยตรึงษ์ ส่วนหนังสือสิงหนวัติกุมารกล่าวว่า พระเจ้าชัยศิริเขื้อสายพระเจ้าพรหมอพยพมาในปีพุทธศักราช 1547 และลงมาตั้งเวียงอยู่ริมแม่ระมิง เรียกว่า เมืองกำแพงเพชร

ในพระราชพงศาวดารสังเขป ฉบับหมอบรัดเลย์กล่าวว่า “พระเจ้าเชียงรายอพยพผู้คนหนี้ข้าศึกลงมาทางใต้ ข้ามแม่น้ำโพมาถึงเมืองแปบ เป็นเมืองร้างอยู่คนละฟากฝั่งกับเมืองกำแพงเพชร แล้วให้สร้างพระนครให้นามว่า “ตรัยตรึงษ์” พระบาลสมเด็จพระมงกฎเก้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดความเห็นว่า” เมืองตรัยตรึงษ์” น่าจะได้แก่เมืองสรรคบุรี และทรงอธิบายเพิ่มเติมว่า เมืองตรัยตรึงษ์จะตั้งติดอยู่กับเมืองกำแพงเพชรไม่ได้ เนื่องจากที่ใกล้กับเมืองตรัยตรึงษ์นั้นยังมีเมืองสำคัญที่ควารกล่าวถึงคือ เมืองเทพนคร ซึ่งอยู่ใต้เมืองตรัยตรึงษ์ลงไปวันหนึ่ง ทรงสัญนิฐาน เมืองเทพนครอาจอยู่ในเขตเมืองชัยนาทและเป็นแหล่งดั้งเดิมของกษัตรย์กรุงศรีอยุธยานั่งเอง คำว่าตรัยตรึงษ์ ซึ่งแปลว่าสวรรค์ ส่วนสรรค์มาจากคำว่า สัคคะ ซึ่งแปลว่าสวรรค์ เช่นเดียวกัน จึงพอจะสรุปได้ว่าเมืองตรัยตรึงษ์และเมืองสรรคบุรีน่าจะเป็นเมืองเดียวกัน

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ในเขตจังหวัดชัยนาท มีร่องรอยแหล่งชุมชน โบราณก่อนประวัติศาสตร์กระจายอยู่ตามลุ่มน้ำท่านจีน และลุ่มแม่น้ำน้อย โดยเฉพาะในอำเภอสรรคบุรี มีสิ่งที่มีให้เห็น จากการขุดค้นพบชิ้นส่วนภาชะดินเผา กำไลหิน ลูกปัดชิ้นส่วนของอาวุธที่ทำด้วยหิน และโลหะ ที่เมืองดงคอน และโบราณสถานโบราณวัตถุต่างๆแสดงให้เห็นว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ซึ่ง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวพอที่จะแบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองสรรคบุรี หรือเมืองแพรกศรีราชา หรือเมืองตรัยตรึง ดังนี้

สมัยทวารวดี

บ้านหนองบัว อยู่ในเขตตำบลเที่ยงแท้อำเภอสรรคบุรี สภาพพื้นที่เดิมเป็นป่าละเมาะ โบราณวัตถุที่พบมีเศษภาชนะดินเผาเครื่องมืออาวุธทำจากหิน แหวนดีบุก แว ลูกปัดหิน และกำไลสำริด

เมืองดงคอน อยู่ในเขตตำบลดงคอน อำเภอสรรคบุรี มีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามนกว้างในแนวตะวันออก-ตะวันตก ประมาณ 550 เมตร ยาวแนวเหนือใต้ ประมาณ 750 เมตร คูเมืองกว้างประมาณ 20 เมตร ไม่พบซากกำแพงเมือง พบซากโบราณสถานอยู่นอกเมือง 1 แห่ง ชาวบ้านเรียกว่าโกประสาท มีแผ่นอิฐที่มีขนาดใหญ่กว่าที่พบในเมืองอื่นๆ มีขนาดขนาดกว้าง 26 เซนติเมตร ยาว 51 เซนติเมตร พบภาพสลักนูนต่ำบนแผ่นศิลา เป็นภาพพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาบข้างซ้ายด้วยธรรมจักรเป็นรูปสถูป พบฐานพระพุทธรูปทำด้วยศิลาขนาดใหญ่เป็นรูปดอกบัวบาน ศรีษะตุ้ตาดินเผ่า เศษกำไล ภาชนะดินเผาหลายชนิด ตะเกียงน้ำมัน แท่งหินบดยา ระฆังหิน สิ่งของทำด้วยโลหะเช่นกำไล ลูกกระพวน ใบหอก ขวาน เหรียญประทับตรามีอักษรปัลลวะ ประทับอยู่ด้วยเช่นตราสังข์และศรีวัตสะ ตราพระอาทิตย์ครึ่งดวง ตะรางสังข์ ตราลูกวัว และอักษรปัลลวะ มีอายุอยู่ประมารณ พุทธศตวรรษที่ 12

เมืองโบราณสมัยทวาราวดี ในเขตอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาทเป็นชุมชนหรือเมืองขนาดใหญ่ เช่นเมืองดงคอนที่เป็นเมืองใหญ่ คงเป็นเมืองที่เจริญมากในระยะหนึ่งแล้วเสื่อมไป การพบร่องรอยเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตของผู้คนในครั้งนั้น เราได้ทราบการนับถือพระพุทธศาสนาในสมัยทวาราวดี ในเขตอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท จากการที่ได้ขุดพบธรรมจักรศิลาพบพระพุทธรูปสำริด ภาพแกะสลักพระพุทธรูปบนแผ่นศิลาแบบนูนต่ำ และได้ทราบการรับเอาอารยธรรมจากอินเดียและการติดต่อค้าขายกับเมืองต่าง ๆ ในสมัยนั้น จากการพบเหรียญเงินที่เมืองดงคอน

ชุมชนโบราณในสมัยทวาราวดี เป็นชุมชนที่พัฒนาตัวเองต่อเนื่องมาถึงสมัยลพบุรีสุโขทัย อยุธยาและรัตนโกสินทร์

สมัยลพบุรี

อารยธรรมเขมรได้เข้าสู่ประเทศไทย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘ เรียกอารยธรรมและศิลปกรรมนั้นว่า สมัยลพบุรี โดยได้เริ่มเข้าสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันทางภาคอีสานใต้ก่อนแล้วจึงขยายตัวไปสู่ภาคกลาง และภาคเหนือของไทยตามลำดับ ในระยะต่อมา ในจังหวัดชัยนาทได้พบแหล่งอารยธรรมเขมรสมัยลพบุรี หลายพื้นที่ในเขตเมืองเก่าสวรรคบุรี เมื่ออารยธรรมสุโขทัยได้แผ่อิทธิพลลงมาทางใต้ผ่านกำแพงเพชร พิจิตรนครสวรรค์ แล้วจึงมาสู่จังหวัดชัยนาท ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนศาสนสถานเช่นเดียวกับสุโขทัยโดยมีการกลมกลืนระหว่างศิลปกรรมเขมร สุโขทัยและสุพรรณภูมิที่มีอยู่ในท้องถิ่นเดิมเข้าด้วยกัน

หลักฐานที่แสดงถึงวัฒนธรรมเขมร ได้แก่แผ่นศิลาทับหลังทำด้วยศิลาทราย สลักเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณศิลปกรรมเขมรสมัยบาปวน ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ อยู่ติดกับพระพุทธรูปหลวงพ่อฉายอยู่ด้านที่วิหาร วัดพระแก้ว อำเภอสรรคบุรี สันนิษฐานว่า เจดีย์ที่วัดพระแก้วอาจจะสร้างทับศาสนสถานแบบเขมรอยู่ก็ได้ ได้มีการค้นพบโบราณวัตถุสมัยลพบุรีอีกหลายแห่งในเขตเมืองสรรคบุรีเก่าได้แก่พระพุทธรูปศิลาทรายปางนาคปรกหลายองค์พระพุทธรูปปางนี้เป็นคติความเชื่อในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่เรียกว่า รัตนไตรมหายานซึ่งสลักเป็นรูป พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและ พระปรัชญาปารมิตาขนาบสองข้างพระพุทธรูปปางนาคปรก ซึ่งเป็นศิลปะแบบเขมรแบบบายน มีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่๑๘

นอกจากนี้ยังพบหินบดยา ทำด้วยศิลาทรายที่เมืองดงคอน จึงอาจกล่าวได้ว่าเมืองสรรคบุรี และแหล่งชุมชนโบราณในเขตจังหวัดชัยนาท เคยได้รับอิทธิพลเขมรมาก่อนและเมื่อได้รับอิทธิพลของสุโขทัยกับสุพรรณภูมิมากขึ้น ศิลปะเขมรก็เสื่อมสลายไป

สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยพื้นที่ของเมืองชัยนาทมีเมืองสำคัญอยู่สองเมืองคือเมืองชัยนาทและเมืองสรรค์ เมืองชัยนาทแต่เดิมตั้งอยู่ในเขตตำบลชัยนาท อำเภอเมืองฯ อยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยใช้ลำน้ำเจ้าพระยาเป็นคูเมืองและกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันออก ทางด้านเหนืออยู่ติดกับปากแม่น้ำน้อย(ปากคลองแพรกศรีราชา)จึงอาศัยลำน้ำน้อยเป็นคูเมือง และกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกทางด้านทิศใต้แต่ก่อนมีแนวกำแพงเมืองเป็นมูลดินแต่ปัจจุบันถูกทำลายไปหมดแล้ว เมื่อครั้งสร้างประตูน้ำพระบรมธาตุ เมืองชัยนาทเก่าน่าจะเป็นเมืองโบราณมาก่อนในลักษณะเมืองซ้อนเมืองดังจะสังเกตได้จากองค์พระบรมธาตุที่วัดบรมธาตุวรวิหาร ที่สร้างด้วยศิลาแลงทั้งองค์เป็นสถาปัตยกรรมอู่ทองผสมกับสุโขทัย

เมืองชัยนาทสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าเลอไท (พ.ศ. ๑๘๖๐ - ๑๘๙๗) แห่งกรุงสุโขทัยมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดวาอารามให้เรียบร้อยสมบูรณ์ เพื่อให้เมืองชัยนาทเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงสุโขทัยแต่เมืองชัยนาทน่าจะอยู่ในอิทธิพลของ แคว้นสุพรรณภูมิ และแคว้นกัมโพช

สมัยสุโขทัย (ต่อ)

(ละโว้)มาก่อนพระเจ้าเลอไทเพียงแต่มารวบรวมให้เป็นเมืองหน้าด่านในภายหลัง

เมื่อพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๓ และต่อมาเมื่อปีพ.ศ. ๑๘๙๖ พระเจ้าเลอไท สวรรคต กรุงสุโขทัยเกิดความไม่สงบ พระเจ้าอู่ทองเห็นเป็นโอกาสจึงทรงยกกองทัพไปตียึดเมืองชัยนาทได้ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้ ขุนหลวงพะงั่วซึ่งครองเมืองสุพรรณภูมิ (สุพรรณบุรี) มาครองเมืองชัยนาท ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ที่กรุงสุโขทัยสงบลงพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ขึ้นครองราชย์จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระเจ้าอู่ทอง และขอเจรจาขอเมืองชัยนาทคืน พระเจ้าอู่ทองก็ทรงคืนให้ขุนหลวงพะงั่วจึงต้องกลับไปครองเมืองสุพรรณภูมิตามเดิม

ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พ.ศ. ๑๙๑๓ - ๑๙๓๑) เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์แล้วในปี พ.ศ. ๑๙๑๔ ได้เสด็จยกกองทัพไปตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ ตีได้เมืองชัยนาทไปจนถึง เมืองพระบาง(นครสวรรค์) และในปี พ.ศ. ๑๙๑๖ ได้ทรงยกกองทัพไปตี เมืองชากังราวแต่ไม่สำเร็จ ในปี พ.ศ. ๑๙๑๘ ได้ทรงยกกองทัพไปตี เมืองสองแคว(พิษณุโลก) ได้แล้วกวาดต้อนชาวเมืองมากรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่๑ ได้ยกทัพไปตีเมืองชากังราวอีกสองครั้ง ในปี พ.ศ. ๑๙๑๙ และ ๑๙๒๑ จึงไปตีเมืองชากังราวได้พระมหาธรรมราชาแห่งกรุงสุโขทัย สู้ไม่ได้ต้องยอมเจรจายอมให้กรุงศรีอยุธยามีอำนาจเหนือกรุงสุโขทัยเมืองชัยนาทจึงตกอยู่ในฐานะเมืองลูกหลวงของกรุงศรีอยุธยานับแต่นั้นมา

เมืองสรรค์หรือเมืองแพรกเป็นเมืองโบราณอยู่ในเขตตำบลศรีราชา อำเภอสรรค์บุรี และเมืองชัยนาทตกอยู่ในอิทธิพลของกรุงสุโขทัยเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่ออารยธรรมสุโขทัยเริ่มอ่อนตัวลงกลุ่มชนทางตอนใต้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น จนมีศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มชนทางสุพรรณภูมิและคงจะขยายมาถึงเมืองชัยนาท เมืองแพรก หรือเมืองสรรค์บุรีด้วย จนเกิดวัฒนธรรมศิลปกรรมแบบผสมผสานระหว่างสกุลช่างสุพรรณภูมิ สุโขทัย และอยุธยาขึ้น เช่นเจดีย์วัดพระแก้ว เจดีย์วัดพระยาแพรกพระปรางค์ทรงกลีบมะเฟืองที่วัดมหาธาตุ เมืองสรรคบุรี พระปรางค์แบบอยุธยาที่วัดสองพี่น้องรวมถึงเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ศิลปะสุโขทัยที่วัดโตนดหลาย เมืองสรรคบุรีเป็นต้น

สมัยอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองสรรค์ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้เกิดเมืองมโนรมย์ขึ้นอีกเมืองหนึ่งเป็นเมืองเล็กๆอยู่ระหว่างเมืองชัยนาทกับเมืองพระบาง

ในปี พ.ศ. ๑๙๕๒ สมเด็จพระบรมราชาธิราช (พ.ศ.๑๙๓๘ - ๑๙๕๒) ได้สละราชสมบัติถวายให้เจ้านครอินทร์หลานขุนหลวงพะงั่วที่ครองเมืองสุพรรณบุรีอยู่เดิม และได้พระนามว่าสมเด็จพระนครินทราธิราช (พ.ศ.๑๙๕๒ - ๑๙๖๗) พระองค์ได้ส่งราชโอรส ๓ องค์ ไปครองเมือง ๓

สมัยอยุธยา

เมือง คือ เจ้าอ้ายพระยาครองเมืองสุพรรณบุรี เจ้ายี่พระยาครองเมืองสรรค์ และเจ้าสามพระยาครองเมืองชัยนาท ต่อมาเจ้าสามพระยาได้ขึ้นครองราชย์กรุงศรีอยุธยาต่อจากพระราชบิดา เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๖๑

ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ (พ.ศ.๒๐๗๒ - ๒๑๑๑) พระองค์ได้กระทำพิธีมัธยมกรรมที่ตำบลชัยนาทบุรีซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาตรงข้ามกับเมืองชัยนาทเดิม แล้วทรงสถาปนาเมืองชัยนาทใหม่ขึ้นในปีพ.ศ.๒๐๗๗

ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ.๒๑๑๒ - ๒๑๓๓) กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ได้ยกลงมาถึงเมืองชัยนาทและตั้งทัพลงที่เมืองนี้ด้วย ให้กองทัพหน้าตั้งทัพที่ ปากน้ำบางพุทราแขวงเมืองพรหม สมเด็จพระนเรศวร และสมเด็จพระเอกาทศรถทรงยกกองทัพไปตีทัพที่ บ้านชะไวแขวงเมืองวิเศษชัยชาญ แล้วทรงให้พระราชมนู และขุนรามเดชะคุมกองทัพหน้ายกเข้าตีข้าศึกแตกพ่ายกลับไปเมืองชัยนาทพระเจ้าเชียงใหม่จึงถอยทัพกลับ

ในรัชสมัยสมเด็จพระนครินทราธิราช เมืองชัยนาท และเมืองสรรค์อยู่ในฐานะเมืองลูกหลวง ต่อมาในรัชสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมืองลูกหลวงได้เลื่อนไปอยู่ที่เมืองพิษณุโลกเมืองชัยนาท และเมืองสรรค์ จึงลดความสำคัญลงไป ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช(พ.ศ. ๒๑๓๓ - ๒๑๔๖) เมืองชัยนาท และเมืองสรรค์น่าจะอยู่ในฐานะเมืองจัตวาเท่านั้นเจ้าเมืองทั้งสองจึงกลับมาเป็นเมืองท้ายพระยามหานคร ผู้ว่าราชการเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตามนามเมืองเช่นพระยาสรรค์ พระยาชัยนาท พระยาไชยนฤนาท ตลอดมาจนถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยธนบุรี

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕) พระองค์ทรงใช้เมืองชัยนาทเป็นชัยภูมิในการตั้งรับพม่าที่ยกมาทางเหนือ เมื่ออะแซหวุ่นกี้ แม่ทัพพม่ายกทัพมาตีเมืองเหนือของไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกทัพหลวงโดยขบวนเรือไปตั้ง ณ เมืองชัยนาท แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้ แล้วจัดกองทัพไปตีทัพพม่าที่เมืองนครสวรรค์แล้วพระองค์เสด็จกลับกรุงธนบุรี ต่อมาทรงเห็นว่าการรบที่นครสวรรค์ติดพันอยู่หลายวันพระองค์จึงได้เสด็จยกทัพออกจากกรุงธนบุรีอีกครั้งในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๓๑๙ พอเสด็จไปถึงเมืองชัยนาท พม่าก็ทิ้งค่ายที่นครสวรรค์ หนีไปทางเมืองอุทัยธานีจึงได้มีรับสั่งให้กองทหารไทย และกองทหารมอญ ติดตามไปทันทัพพม่าที่บ้านเดิมบางนางบวชแขวงเมืองสุพรรณบุรีต่อเมืองสรรค์ ฝ่ายไทยตีทัพพม่าแตกพ่ายไป ด้วยเหตุนี้จังหวัดชัยนาทจึงถือเอาวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ของทุกปีเป็นวันคล้ายวันสถาปนาจังหวัดชัยนาท

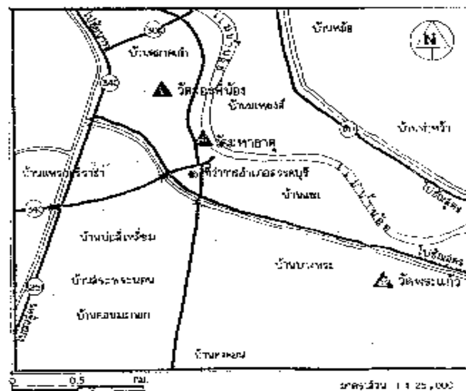
สมัยรัตนโกสินทร์

เมืองชัยนาทยังคงมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแต่ลดความสำคัญลงไปมากส่วนเมืองสรรค์ได้ลดฐานะลงเป็นเมืองเล็ก

ในสมัยรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้มีการจัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคใหม่จากระบบกินเมืองที่เป็นอยู่เดิม มาเป็นระบบเทศาภิบาลโดยการรวมการปกครองหัวเมืองเป็นมณฑลเทศาภิบาลสำหรับมณฑลนครสวรรค์ ได้รวมหัวเมืองทางริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือขึ้นไปจนถึงแม่น้ำปิงได้แก่ เมืองชัยนาท เมืองสรรคบุรี เมืองมโนรมย์ เมืองอุทัยธานี เมืองพยุหคีรีเมืองนครสวรรค์ เมืองกำแพงเพชร เมืองตาก รวม๘หัวเมืองขึ้นเป็นมณฑลนครสวรรค์โดยตั้งที่ทำการที่เมืองนครสวรรค์ (ปากน้ำ) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเมืองชัยนาทสามครั้ง ครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๔๔ ครั้งที่สองเมื่อปีพ.ศ.๒๔๔๙และครั้งที่สามเมื่อปีพ.ศ.๒๔๕๑

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘) ได้เปลี่ยนคำว่าเมืองเป็นจังหวัดและอำเภอเมืองเป็นอำเภอ เช่น อำเภอเมืองสวรรค์ เป็นอำเภอสรรค์

วัดมหาธาตุ

ที่ตั้ง

วัดมหาธาตุ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท อยู่ในเขตเทศบาลตำบลแพรกศรีราชา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 3

อาณาเขต

ที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 19 ไร่ 2 งาน 47 ตารางวา โฉนดเลขที่ 7465 ทิศเหนือยาว 120 เมตร ติดทางสาธารณะ ทิศใต้ยาว 110 เมตร ติดทางสาธารณะ ทิศตะวันออกยาว 63 เมตร ติดทางสาธารณะและแม่น้ำน้อย ทิศตะวันตกยาว 75 เมตร ติดทางสาธารณะ

เส้นทางคมนาคม

จากหน้าที่ว่าการอำเภอสรรคบุรี ตามถนนสายสรรคบุรี – สรรพยา ระยะทางประมาณ 500 เมตร เป็นถนนคอนกรีต วัดมหาธาตุอยู่ซ้ายมือ หรือจะผ่านเข้าทางในตลาดระยะทางประมาณ 400 เมตร ถึงหน้าอุโบสถ เลยไปอีก 100 เมตร ถึงพระปรางค์ทรงกลีบมะเฟือง ตั้งอยู่ด้านหน้าวัด และบริเวณใกล้ ๆ กันนี้ตรงข้างริมแม่น้ำน้อยเคยเป็นสถานที่ตั้งพลับพลารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประภาสวัดมหาธาตุ เมื่อปีพุทธศักราช 2444

ประวัติวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ ชื่อเดิมเรียกว่า วัดหัวเมือง หรือศรีษะเมืองสร้างขึ้นในปีพุทธศักราช 1897 สมัยพระเจ้าธรรมราชาลิไท (พระญาลิไท) แห่งสุโขทัย (ประวัติวัดกรมการสนา)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีรายพระหัตถ์บันทึกไว้ว่าวัด
พระมหาธาตุอยู่ในตำบลบ้านพระลาน อันเป็นที่ตั้งวังเจ้าผู้ครองเมืองอยู่ในกลางย่านระหว่างคูเมืองทั้งสองด้านเชิงเทินยังมีปรากฏอยู่เป็นเนินดินลึกยื่นเข้าไปจากแม่น้ำฟากตะวันตก 20 เส้น แต่เมืองนี้เป็นเมืองท่าสองฟากน้ำ เช่น เมืองทั้งปวงแต่ฟากตะวันออกจะยื่นเข้าไปมากน้อยเท่าใด เค้าเงื่อนหายไปเสียแล้ว บางทีจะได้คงอยู่แต่ฟากเดียวในชั้นหลัง วัดพระมหาธาตุนั้นตามฝีมือที่ทำมีเป็น 2 คราว หรือ 3 คราว ชั้นเดิมทีเดียวเป็นอย่างเมืองละโว้ ชั้นที่ 2 เป็นอย่างงเมืองลพบุรี เป็นการทำเพิ่มเติมซ้ำ ๆ กันไป ตัวอย่างที่เห็นชัด คือ พระระเบียงเดิมเป็นพระศิลานั่งเว้นห้องหนึ่ง มีห้องหนึ่ง ครั้นภายหลังทำแทรกลงในห้องวางทุก ๆ ห้องเป็นพระก่ออิฐ และขยายระเบียงต่อออกไปเอามุมเป็นกลาง อย่างเช่นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สร้างวิหารใหญ่ขึ้นใหม่ เห็นจะเป็น

ครั้งเจ้ายี่พระยา แต่ที่จะไม่แล้ว ตัวพระมหาธาตุนั้นก็เป็นสี่เหลี่ยมซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ที่จะเป็นยอดเล็กยอดน้อยไม่ใช่ปรางค์

นับแต่บัดนั้นจนถึงบัดนี้ วัดพระมหาธาตุ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสนั้น คือ วัดมหาธาตุ ในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บ้านเมืองเจริญขึ้น โบราณวัตถุที่มีคุณค่าของเมืองสรรค์มากมายถูกขโมยไป จนแทบจะไม่มีอะไรหลงเหลือไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา แม้แต่องค์พระซึ่งทำด้วยศิลาทราย ในสมัยก่อนไม่มีใครสนใจ ประดิษฐานไว้ในวิหารบ้าง ตามระเบียงองค์พระธาตุ เมื่อประมาณพุทธศักราช 2493 ยังเห็นประดิษฐานอยู่เป็นแถว พระชานุแทบจะติดกัน ปัจจุบัน (2543) แทบจะไม่มีดูกันแล้ว ถูกขุดค้นใต้ฐานและทุบทำลายองค์พระเพื่อหาของเก่านี้คือฝีมือของคนรุ่นหลัง

สิ่งสำคัญภายในวัด

องค์พระธาตุ

ฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ที่เป็นยอดเล็กยอดน้อยหลายยอดนั้นไม่ใช่ปรางค์ (ลายพระหัตถ์ ร.5) องค์พระธาตุนั้นมีฐานสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ในระเบียงคด มีบันไดขึ้นทางทิศตะวันออกด้านหลังอุโบสถ ส่วนใหญ่พังทลายลงไปมากจนแทบจะมองไม่เห็นถึงสภาพเดิมอันแท้จริงว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีแบบอย่างที่ไหนบ้าง ด้านสี่เหลี่ยมทุกด้านมีร่องรอยภาพปูนปั้น กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานวัตถุเมื่อปี พ.ศ. 2478 ระเบียงคดที่ประดิษฐานองค์พระธาตุนั้น ทิศตะวันตกยาว 66 เมตร ทิศเหนือยาว 41 เมตร ทิศตะวันออกยาว 66 เมตร ทิศใต้ยาว 41 เมตร ระเบียงคด ทั้งสี่ทิศนั้นตรงมุมจะมีพระพุทธรูปปูนปั้น 2 องค์ ขนาดพระเพลา 1.80 เมตร ทั้งสี่มุม ที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน 3 องค์ บูรณะเมื่อ พ.ศ. 2470 ตามแนวระเบียงมีพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดพระเพลา 1.15 เมตร เรียงเป็นแถว พระชานุแทบจะติดกัน ตลอดแนวระเบียงคดทั้งสี่ด้าน ทางด้านทิศเหนือขององค์พระธาตุมีเจดีย์ 3 องค์ ถูกขุดค้นพังทลายนานมาแล้วแต่ยังคงมีเค้าฐาน พระเจดีย์ให้เห็นระเบียงคดนี้คงไม่มีหลังคา เข้าใจว่าคงจะยังไม่สร้างสมบูรณ์ก็เป็นไปได้ จากการขุดตอนบนขององค์พระธาตุ พรพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ ศิลปแบบสุโขทัยพระเพลาประมาณ 1 เมตร ชำรุดบางส่วน และได้มีการสร้างครอบเจดีย์ที่มีอยู่เดิมอีกทีหนึ่ง คงจะทำในสมัยเจ้ายี่พระยา เพราะพระเครื่องหรือพระพิมพ์ต่าง ๆ ที่ขุดพบตอนบนองค์

วิหาร

วิหารวัดมหาธาตุ สร้างคู่ขนานกับอุโบสถมีระยะห่างจากฐานอุโบสถ 13.00 เมตร ตัววิหารกว้าง 12.40 เมตร ยาว 45.60 เมตร มุขด้านหลังยื่นลึกเข้าไปในวิหารคดขององค์พระธาตุ 3.50 เมตร ลักษณะทั่วไปชำรุดทรุดโทรมมาก ที่ยังเห็นชัดอยู่ในขณะนี้คือฐานกำแพงบางส่วน เสาประธานแปดเหลี่ยม จำนวน 13 ต้น ส่วนเสาด้านหน้าเป็นเสาสี่เหลี่ยมจำนวน 3 ต้น เป็นศิลปกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น

พระประธานสององค์ บูรณะเมื่อปีพุทธศักราช 2470 และชาวบ้านผู้มีศรัทธา ได้ร่วมใจกันช่างบูรณะพระพุทธรูปที่นำมาจากวัดร้างต่าง ๆ อีกหลายสิบองค์ ประดิษฐานในวิหารและกำแพงด้านเจดีย์ เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2500 ยังอยู่เกือบครบทุกองค์ ปัจจุบันนี้ (2543) คงเหลือแต่ฐานเท่านั้น เพราะฐานเป็นของใหม่ องค์พระพุทธรูปส่วนมากทำด้วยศิลาทราย องค์ที่สมบูรณ์และสวยจะถูกโจรกรรมหมด ที่ยังเหลือก็ต้องเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์หลวงพ่อโตบ้าง ที่ด้านนอกข้างพิพิธภัณฑ์หลวงพ่อพระปลัดฉ่องบ้าง พระพุทธรูปของวัดมหาธาตุถูกขโมยไปดังนี้ พระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติในอุโบสถ 2 องค์ สูงขนาด 1 เมตรเศษ พระพุทธรูปปางนาคปรก ทำด้วยหินเขียวประดิษฐานอยู่บนศาลาการเปรียญหลังเก่า มีอยู่ 2 องค์ สูงประมาณ 1.30 เมตร 1 องค์ หายไป 1 องค์ ปัจจุบันยังเหลือไว้ให้รุ่นหลังได้ดูกัน 1 องค์ อยู่ในพิพิธภัณฑ์หลวงพ่อโต พระพุทธรูปปางห้ามญาติ สูงประมาณ 1 เมตรเศษ บนหอสวดมนต์นี้ เฉพาะพระองค์ใหญ่ ที่เก็บไว้เท่านั้น องค์เล็ก ๆ ในวิหารข้างเจดีย์ และบนกุฏิหายไป นับจำนวนไม่ถ้วน

พระธาตุ มีลักษณะเหมือนกับพระพิมพ์ที่ขุดพบในพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ของวัดมหาธาตุส่วนมากเป็นพระพิมพ์องค์เล็ก ๆ เนื้อชินเงินชุบปรอทกันผุ มีแสดงให้ชมที่พิพิธภัณฑ์หลวงพ่อพระปลัดฉ่อง แต่ไม่ครบทุกพิมพ์

องค์พระธาตุสมัยก่อนคงเป็นบุญสถานศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองสรรค์ โดยเปิดให้ประชาชนได้นมัสการพระพุทธรูปบนองค์พระธาตุ เวลามีงานเทศกาลจะมีการปิดทองพระ บูชาองค์พระธาตุ เพราะหลักฐานจากการขุดพบราวเทียน หรือราวปักเทียนขนาดยาว 2.30 เมตร ใ กล้ฐานองค์พระธาตุด้านทิศเหนือ (ราวเทียนเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์หลวงพ่อพระปลัดฉ่อง)

อุโบสถ

กว้างจากฐาน 13 เมตร ยาว 31.50 เมตร เขตสีมากว้าง 15.50 เมตร ยาว 35.50 เมตร

อุโบสถวัดมหาธาตุ ปัจจุบันแบ่งออกเป็น 7 ห้อง มีพะไลด้านหน้าและด้านหลัง หลังคาเป็นแบบซ้อนสองชั้น จากรูปลักษณะทั่วไป เช่น ฐานทั้งด้านหน้าและด้านหลังที่รองรับพะไลที่มีหลังคาเป็นเพิงคลุมลงมาเฉย ๆ และฐานอุโบสถที่ก่ออิฐเป็นแนวตรงนั้นเป็นผลมาจากการบูรณะครั้งหลังสุด ประมาณก่อนปีพุทธศักราช 2468 ท่านผู้รู้หลายท่าน ได้สันนิษฐานว่า มุขหน้าของเดิมน่าจะเป็นมุขเด็จ ดังเช่น พระที่นั่งจันทรพิศาล ในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี มุขของอุโบสถวัดมหาธาตุอาจใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองในสมัยนั้นก็ได้ เพราะบริเวณข้างวัดด้านทิศใต้ชาวบ้านยังคง เรียกว่า **หน้าพระลาน** จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุท่านหนึ่ง คือนายสิน อ่วมสุข บอกว่าเป็นศิษย์วัดอยู่กับ พระอาจารย์ไป๋ จำได้ว่าอุโบสถมีลักษณะรูปทรงเรือสำเภาโบราณ ต่อมาหลวงพ่อโต เจ้าอาวาสวัดวิหารทอง ซึ่งเป็นพระชอบก่อสร้าง เป็นประธานในการบูรณะอุโบสถ ได้ว่าจ้างช่างชาวจีนให้บูรณะ เข้าใจว่าการก่ออิฐแบบรูปทรงเรือสำเภานั้น คงอยากเพราะต้องอ่อนช้อยแบบกราบเรือ สู้ก่ออิฐตรงตามเส้นเชือกไม่ได้ง่ายดีดังที่เห็นในปัจจุบัน แต่ยังพอมีเค้าลักษณะของเรือสำเภาอยู่ด้านมุขหน้าอุโบสถ นายสิน อ่วมสุข ยังได้เล่าอีกว่า สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เคยเสด็จที่วัดมหาธาตุ ยังทรงตำหนิว่าทำให้เสียรูปทรงหมด สันนิษฐานว่าสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จในครั้งนี้ นอกจากตรวจเยี่ยมวัดมหาธาตุแล้วยังมีพระประสงค์หาพระพุทธรูปเพื่อประดิษฐานในวิหารคดวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามกรุงเทพฯ เพราะที่วิหารนั้นมีพระพุทธรูปศิลปแบบอู่ทองเนื้อสัมฤทธิ์ องค์สมบูรณ์และสวยงามมาก มีหนังสือเขียนที่แผ่นป้ายว่าได้จากวัดมหาธาตุเมืองสรรค์นับว่าเป็นบุญของชาวอำเภอสรรคบุรี

พระพุทธรูปที่ยังคงอยู่ปัจจุบัน

1. พระพุทธรูปศิลลาทราย ศิลปสมัยกรุงศรีอยุธายา ขนาดพระเพลา 2.80 เมตร สูง จากฐานถึงพระเกตุมาลา 4.27 เมตร

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปองค์นี้ เมืองประมารปีพุธศักราช 2470 พระอาจารย์ไป๋ เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุในขณะนั้น ได้ชัดชวนชาวบ้านไปนำมาจากวัดร้านแห่งหนึ่ง มาไว้ที่วัดมหาธาตุ เป็นพระพุทธรูปศิลลาที่มีพุทธลักษณะงดงาม มีสภาพที่สมบูรณ์และใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยพบในเขตอำเภอสรรคบุรี ปัจจุบันประดิษฐ์ที่วิหารข้างแถวพระเจดีย์ขนานกับวิหารเก่าภายในวัดมาธาตุ

2. พระพุทธรูปปางนาคปรก จำหลักจากศิลาเขียว ขนาดพระเพลา 0.90 เมตร จากฐานถึงเศียรขนาด 1.70 เมตร และ พระพุทธรูปปางนาคปรก จำหลักจากศิลาเขียว ขนาดพระเพลา 0.65 เมตร สูง จากฐานถึงเศียรนาค 1.25 เมตร ศิลปสมัยลพบุรี

3. พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร หล่อด้วยทองเหลือ ปิดทอง ขนาดสูงจากฐานถึงพระเกตุมาลา 2.10 เมตร

4. พระพุทธรูปปางห้ามญาติ หล่อด้วยทองเหลือ ลงลัก ปิดทอง ขนาดสูงจากฐานถึงเกตุมาลา 2.10 เมตร จำนวน 3 องค์

5. พระพุทธรูปปางห้ามญาติ ศิลปอยุธยาหล่อด้วยทองเหลือง ลงลักปิดทองขนาดสูงจากฐานถึงเกตุมาลา 1.80 เมตร มี จำนวน 2 องค์

6. พระพุทธรูปจำหลักจากศิลา ประทับยืน ศิลปลพบุรีขนาดสูงจากฐานถึงพระเกตุมาลา 0.70 เมตร ประวัติความเป็นมา เมื่อพุทธศักราช 2511 ได้มีการบูรณะหลวงพ่อหลักเมือง โดยการก่อกำแพงด้านหลังวิหาร ได้ทำการขุดเพื่อก่อกำแพง ได้พบพระพุทธรูปองค์นี้

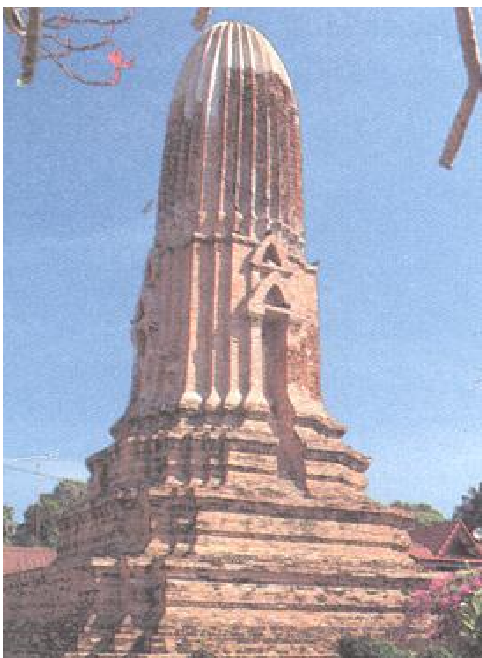
พระปรางค์ทรงกลีบมะเฟือง

พระปรางทรงกลีบมะเฟืองกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถาน เมื่อพุทธศักราช 2478 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดมหาธาตุ ใกล้แม่น้ำน้อย สร้างด้วยอิฐถือปูน นักโบราณคดีหลายท่านกล่าวว่า คงได้รับอิทธิพลจากพระปรางค์กลีบมะเฟืองในศิลปลพบุรี ดังเช่นที่วัดมหาธาตุจังหวัดลพบุรี น.ณ. ปากน้ำ ได้กล่าวไว้ในวารสารเมืองโบราณ ปีที่1.ฉบับที่1 กันยายน 2517 เรื่อง สรรค์บุรีนครแห่งความฝัน ตอนหนึ่งว่าพระปรางค์ยอดกลีบมะเฟืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือหน้าวัด ซึ่งตั้งอยู่ตรงมุมถนน หัวเลี้ยวพอดี มีลักษณะงามสง่าจับใจมาก แม้ว่าขนาดเล็กกระทัดรัด ก็งามเป็นพิเศษ ระปรางค์แบบนี้ ยังมีอยู่อีกองค์หนึ่งกลางเมืองสรรค์ อยู่ใกล้กับ วัดสองพี่น้อง แต่ขนาดย่อมกว่าเล็กน้อยเทคนิคการก่ออิฐเป็นแบบอู่ทองโดยแท้ คือ ดินสอกับยางไม้ อิฐแนบสนิท พระในซุ้มปรางค์เป็นพระยืนปางรำพึง แบบเดียวกับวัดพระแก้ว เชิงของยอดรูปกลีบมะเฟืองปั้นปูนรูปเทพพนมติดที่สันกลีบ ทุกกลีบ ใต้ลงมาเป็นบัวหงายและลวดลายซึ่งมีลักษณะคล้ายกับลาย ณ ฐานเจดีย์สุพรรณบุรีมาก ปรางค์ยอดกลีบมะเฟืองนี้ ลักษณะทรวดทรงสูงระหงคล้ายสตรีร่างสูงโปร่ง เพรียวลม ลักษณะนี้คือลักษณะศิลปอู่ทองตอนปลาย ปรากฏให้เห็นเด่นชัดหลายแห่งด้วยกัน ซึ่งเราจะเรียกว่าศิลปอโยธยาเสียก็ได้ด้วยศิลปชนิดนี้ประมาณอายุอยู่ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 18 – 19 ซึ่งตรงกับสมัยปลายของอาณาจักรอโยธยา ข้อที่สำคัญก็คือวัดที่สร้างในสมัยอโยธยาตามบันทึกของพระราชพงศาวดารเหนือ คือ วัดมหาธาตุ ลพบุรี ก็มีพระปรางค์กลีบมะเฟือง สององค์ มีเทพพนมประจำเชิงกลีบที่เห็นเด่นชัดคือองค์ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งเมื่อได้เอากล้องดึงภาพเข้ามาใกล้ถ่ายภาพดูทำให้เห็นใบหน้าของเทพพนม ลักษณะสี่เหลี่ยมปากหนา คิ้วหักมุมเป็นเหลี่ยมลักษณะศิลปอู่ทอง ซึ่งไม่มีอิทธิพลของศิลปเขมรปนอยู่เลย เป็นศิลปอู่ทองรุ่นที่สอง คือ ท่ายังเข้มแข็งทะมัดทะแมง ใบหน้าอวบอิ่ม ส่วนอู่ทองรุ่นที่สามนั้น ใบหน้ายาวรีรูปทรงระหงแบบบางดังปรากฏให้เห็นที่องค์พระพุทธรูปอู่ทองรุ่นนี้ทั่วไป ยิ่งอู่ทองปลายสุดเท่าไร ก็ยิ่งมีทรวดทรงแบบบางยิ่งขึ้นทุกที สังเกตเห็นได้ที่พระพุทธรูปยืนในซุ้มปรางค์ ยอดกลีบมะเฟืองวัดมหาธาตุสรรคบุรี องค์พระพุทธรูปสูงเพรียวเพรียวลมแบบบางมาก พระพุทธรูปแบบบางเช่นนี้ ยังปรากฏที่รูปปูนปั้นหมู่อัครสาวก 7 องค์ ท่ายืนประนมมือ ด้านทิศใต้ของกลุ่ม

เจดีย์รายทางทิศเหนือของวัดมหาธาตุลพบุรีผู้ที่ไม่เข้าใจในวิวัฒนาการของศิลปอู่ทองรุ่นสุดท้าย ซึ่งที่ถูกเราควรจะเรียกว่าศิลปอยุธยานั้น มักจะเหมาเอาว่าพระพุทธรูปทรวดทรงแบบบางที่อ้างมานี้ล้วนเป็นศิลปอยุธยาทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขอชี้แจงตามความจัดเจนในศิลปอยุธยาเท่าที่ข้าพเจ้าเคยพบเห็นมาว่าพุทธปฏิมากรรมสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นมีหลักฐานปรากฏอยู่ที่รูปปูนปั้นพระยืน ณ ปรางค์ใหญ่วัดราชบูรณะทิศใต้และพระยืนซุ้มปรางค์วัดพระรามทิศเหนือ กับพระพุทธรูปปูนปั้นจำนวนมากในสมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งเพียงมองเห็นปราดเดียวก็สามารถรู้ได้ทันที ด้วยทรวดทรงทะมัดทะแมงร่างกายอวบล่ำสันพระพักตร์แป้นซึ่งเป็นบุคคลิกลักษณะของศิลปอยุธยาตอนต้นแท้ ๆ มีลักษณะของความเป็นนักรบอันเข้มแข็ง ด้วยอยุธยาตอนต้นเป็นอาณาจักรที่มีแสนยานุภาพอันน่าเกรงขามแก่ประเทศเพื่อนบ้านทั่ว ๆ ไป กษัตริย์ยุคต้น ๆ ที่ส่งกองทัพไปตีอาณาจักรสำคัญที่เลื่องลือในประวัติศาสตร์แตกถึงสองแห่ง คือ นครหลวงของขอม และอาณาจักรลานนาที่เชียงใหม่ ความเป็นนักรบของชาวอยุธยาได้สะท้อนรูปความคิดลงมาในงานศิลปกรรมด้วย ไม่แตกต่างอะไรกับศิลปโรมันผู้เป็นชาตินักรบ มีลักษณะเข้มแข็งกว่าศิลปกรีก ซึ่งมุ่งอบรมกล่อมเกลาทางด้านปัญญาโดยตรง หากจะเทียบกันแล้ว ศิลปสุโขทัย อโยธยา และลพบุรีตอนปลายเปรียบเหมือนศิลปกรีกยุคคลาสสิก ส่วนศิลปอยุธยานั้น เทียบกับศิลปโรมันซึ่งในการพิจารณารูปลักษณะของศิลป เราต้องคำนึงถึงความจริงข้อนี้เป็นหลักศิลปทั่วโลก ย่อมมีวิวัฒนาการและการแสดงออกเกี่ยวข้องกับสังคมและภูมิธรรมของผู้คนในยุคนั้น ๆ เสมอพระพุทธรูปลักษณะบอบบางสูงเพรียว เท่าที่ปรากฏ ณ สรรคบุรี ลพบุรี และที่ต่าง ๆ อันเป็นศิลปยุคปลายสุดนี้บ่งชัดว่าเป็นการเติบโตของศิลปชั้นสุดยอด คือ เลยจุดงามพอดีไปแล้ว คล้ายกับดอกกุหลาบที่บานเต็มที่รอวันที่จะเสื่อมโทรมโรยราไปในที่สุดศิลป แบบนี้แสดงให้เห็นถึงความละเอียดลออและตกแต่งอลังการ เมื่อเราอยู่เบื้องหน้าพระเจดีย์หรือพระปรางค์สมัยอโยธยาเราจะเห็นข้อแตกต่างกับศิลปอยุธยาอย่างชัดแจ้ง

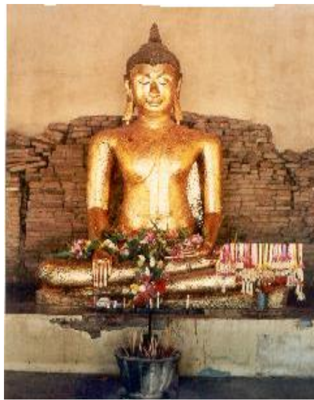
ประการแรก ศิลปอโยธยาหรืออู่ทองตอนปลายจะปั้นปูนมีลวดลายละเอียดประดับตามบัว ตามลูกแก้ว เจดีย์ บัลลังก์ เสาหน้ากระดานเต็มไปด้วยลายปูนปั้นอันงามวิจิตร พิสดารเหลือพรรณนา (น. ณ ปากน้ำ "สรรคบุรีนครแห่งความฝัน" 1, กันยายน, 2517 : 5 – 7)

พระปรางค์ทรงกลีบมะเฟือง

หลวงพ่อหมอ หรือ หลวงพ่อหลักเมือง

พระพุทธรูปศักด์สิทธิ์ที่ชาวอำเภอสรรคบุรีให้ความเคารพนับถือ เป็นพระพุทธรูปซึ่งมีมาแต่เดิม ขนาดพระเพลา 2.20 เมตร จากพระเพลาถึงพระเกตุมาลา สูง 2.30 เมตร ได้รับการบูรณะเมื่อปีพุทธศักราช 2470 ประดิษฐานอยู่ในวิหาร บริเวณระเบียงคดองค์พระธาตุ แนวเดียวกับวิหารใหญ่หันพระพักตร์สู่ทิศตะวันตก วิหารเดิมกว้างประมาณ 3 เมตร ยาว 9 เมตร ตัววิหารยื่นเข้าไปในระเบียงคด 6 มตร ด้านหน้า วิหารห่างจากกำแพง

วิหารคด ประมาณ 14 เมตร เคยมีกำแพงก่อด้วยอิฐตลอดเขตวัดเหนือจดใต้พระนามหลวงพ่อหมอและหลวงพ่อหลักเมือง เป็นเนมิตกนามคือ พระนามที่เกิดขึ้นตามเหตุที่ประชาชน เรียกกันมาแต่โบราณ ที่เรียกหลวงพ่อหมอเพราะประชาชนในถิ่นนั้นเมื่อเวลาเจ็บป่วย ก็จะขอน้ำมนต์ไปรักษาทั้งคนและสัตว์เลี้ยง หรือบนบานศาลกล่าวเมื่อมีเหตุขัดข้องนานาประการ ตามความเชื่อถือที่มีมาแต่โบราณ แม้แต่ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีผู้คนเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงพ่อหมอเป็นจำนวนมาก ที่เรียกหลวงพ่อหลักเมือง เพราะด้านพระปฤษฎางค์ (หลัง) มีแท่งศิลา 2 แท่ง จำหลักเทวรูปปักคู่กัน แท่งใหญ่สูง 1.40 เมตร แท่งเล็กสูง 0.60 เมตร ชาวบ้านต่างพาเรียกกันว่าหลักเมืองมาแต่โบราณ

เสาหินหลักเมือง

ที่เรียกหลวงพ่อหลักเมือง เพราะด้านพระปฤษฎางค์ (หลัง) มีแท่งศิลา 2 แท่ง จำหลักเทวรูปปักคู่กัน แท่งใหญ่สูง 1.40 เมตร แท่งเล็กสูง 0.60 เมตร ชาวบ้านต่างพาเรียกกันว่าหลักเมืองมาแต่โบราณ

โบราณวัตถุต่างๆที่อยู่พิพิธภัณฑ์

โบราณวัตถุ ต่าง ที่แสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์หลวงพ่อ พระปลัดฉ่อง ส่วนมากได้มาจากวัดร้าง ในเขตอำเภอสรรคบุรี ซึ่งที่แสดงให้เห็นเป็นเพียงส่วนหนึ่งจากของที่มีอยู่ท่านที่สนใจสามารถเข้าชมได้ โดยพิพธภัณฑ์แห่งนี้จะเปิดให้ผู้เข้าชมทุกวัดพระ หรือจะติดต่อขอเข้าชมเป็นหมู่ คณะได้ที่ท่านเจ้าอาวาส วัดมหาธาตุ

พระพุทธรูป

เครื่องลายครามขนาดต่างๆ

พระเครื่อง

พระเจ้าแผ่นดินและรัชทายาท ที่เสด็จวัดมหาธาตุ

พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสทางชลมารค โดยเรือพระที่นั่งประทับแรม ณ วัดมหาธาตุ เมืองสรรคบุรี

วันที่ 15 ตุลาคม 2519 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระราชดำเนินฯ ยังวัดมหาธาตุ เพื่อทอดพระเนตรโบราณวัตถุและทรงเยี่ยมราษฎร

วันที่ 30 ตุลาคม 2535 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ พานักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ศึกษาประวัติศาสตร์ ณ วัดมหาธาตุ และทรงเยี่ยมราษฎร

วันที่ 18 มกราคม 2545 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเสร็จนำคณะสมาคมครูภาษาฝั่งเศษแห่งประเทศศึกษาโบราณวัตถุศิลปวัตถุ ณ วัดมหาธาตุ การเสด็จพระชานดำเนิน ณ วัดมหาธาตุ

วัดพระยาแพรก

วัดพระยาแพรกเป็นวัดร้างตั้งอยู่ติดกับวัดมหาธาตุ มีโบราณสถานที่สำคัญคือเจดีย์ก่ออิฐถือปูนรูปแปดเหลี่ยมทรงสูง สมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งปัจจุบันกรมศิลปากรได้บูรณะปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ เป็นเจดีย์ที่มีความงดงามมากองค์หนึ่ง

กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478

วัดพระแก้ว

วัดพระแก้วตั้งอยู่ ณ หมู่ 10 บ้านบางน้ำพระตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี เป็นวัดที่สร้างสมัยเดียวกับวัดมหาธาตุ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1900 ผู้สร้างชื่อ "ป้าแก้ว"วัดพระแก้วเป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านบางน้ำพระ และประชาชนใกล้เคียง เพราะมีพระพุทธ – รูปสำคัญ คือ หลวงพ่อฉาย และหลวงพ่อลอย อีกทั้งยังมีเจดีย์ที่มีความงดงามมากประดิษฐาน ณ วัดนี้กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478

สถาปัตยกรรมและประติมากรรมสำคัญ

เจดีย์

เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมที่มีความงดงามที่สุดในประเทศไทย น. ณ ปากน้ำ ยกย่องให้เป็นราชินีแห่งเจดีย์ทั้งมวลในเอเชียอาคเนย์ ลักษณะเป็นเจดีย์แบบละโว้ทรงสูง ผสมกับเจดีย์ทวารวดีตอนปลาย ใช้เทคนิคการสร้างแบบสอปูน เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานไพที ฐานเชียง และฐานเรือนธาตุแบบลดท้องไม้ มีพระพุทธรูปปูนปั้นแบบนูนสูงประดับทั้งสี่ด้าน มีเจดีย์ต่อจากฐานเรือนธาตุตอนบนทั้งสี่มุมต่อจากเรือนธาตุเป็นฐานสูงแปดเหลี่ยม มีซุ้มจระนำทั้งสี่ทิศ ต่อขึ้นไปเป็นบัวลูกแก้วและบัวถลาถึงองค์ระฆัง ลักษณะเจดีย์คล้ายเจดีย์สมัยสุโขทัย ที่น่าจะได้รับอิทธิพลร่วมระหว่างศิลปะสุโขทัยกับศรีวิชัย บนฐานชั้นสามในซุ้มตรงกลางเป็นพระพุทธรูปปั้นปางถวายพระเนตรประทับยืนกระหนาบทั้งสองข้าง ด้วยพระพุทธรูปปั้นปางประทานอภัย ลักษณะพระพุทธรูปน่าจะเป็นศิลปะอยุธยาตอนต้นเพราะมีเค้าโครงศิลปะสุโขทัยผสมที่เห็นได้ชัดคือ พระรัศมีมีเป็นเปลวเพลิง ถัดจากแท่งสี่เหลี่ยมทรงสูงขึ้นไปเป็นแท่งแปดเหลี่ยม มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางถวายพระเนตรประทับยืนทั้งสี่ทิศ แต่ไม่มีพระกระหนาบข้าง เหนือนั้นขึ้นไปเป็นย่อเหลี่ยมอีกชั้นหนึ่ง บางทีอาจมีซุ้มพระประทับนั่งอยู่ตอนบนด้วยก็ได้ แต่หักพังลงมาหมดแล้ว ต่อจากองค์

ระฆังเป็นปล้องไฉน 12 ปล้อง รวมความสูง 77 เมตร สันนิษฐานว่าสร้างราวพุทธศตวรรษที่18 – 19 มีอายุประมาณ 600 – 700 ปี ดูตามลักษณะก่อสร้างจะเห็นว่าคนโบราณได้แผงคติธรรมไว้กับการก่อสร้าง คือ ฐานสี่เหลี่ยมหมายถึง พระพุทธศาสนามีอริยสัจสี่เป็นฐาน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพานซึ่งแทนด้วยยอดเจดีย์ ฐานสูงแปดเหลี่ยม หมายถึง การปฏิบัติให้ถึงพระนิพพานต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์แปด ปล้องไฉน 12 ปล้อง หมายถึงปฏิจจสมุทปบาท สิ่งที่อาศัยกันเกิดเหมือนลูกโซ่ ความสูง 37 เมตร คือ โพธิปักขิยธรรม ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ 37 ประการ อันประกอบด้วย สติปัฏฐาน 4 สัมมัปธาน 4 อิทธิบาท4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7และอริยมรรคมีองค์ 8 พระสถูปเจดีย์แต่เดิมมีเจดีย์บริวารรายล้อมอยู่รอบข้างหลายสิบหลัง

หลวงพ่อฉาย

เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่ง ที่ประชาชนเคารพสักการะถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนชาวบ้านบางน้ำพระ เป็นพระพุทธรูปศิลาแลงสีแดง อยู่ในวิหารด้านหน้าพระเจดีย์สี่เหลี่ยมวัดพระแก้ว กรมศิลปากร สันนิษฐานว่าหลวงพ่อฉายมีอายุประมาณ 800 ปี ล่วงมาแล้ว ด้านหลังหลวงพ่อฉายมี “ทับหลัง” ซึ่งแกะสลักติดกับองค์อยู่ชิดกับกำแพงวิหารมาก เป็นรูปช้างนอนหงายอยู่บนแท่น ส่วนบนสุดเป็นรูปพระอินทร์หรือพระศิวะกำลังหลั่งน้ำมนต์ มีทางน้ำมนต์ไหลถึงตัวช้างที่นอนหงายบนแท่น

วัดสองพี่น้อง

วัดสองพี่น้อง ตั้งอยู่ ณ บ้านแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมากลายเป็นวัดร้างประชาชนได้ร่วมใจกันบูรณะปฏิสังขรณ์ ได้ประกาศยกสภาพวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์ตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน 2528

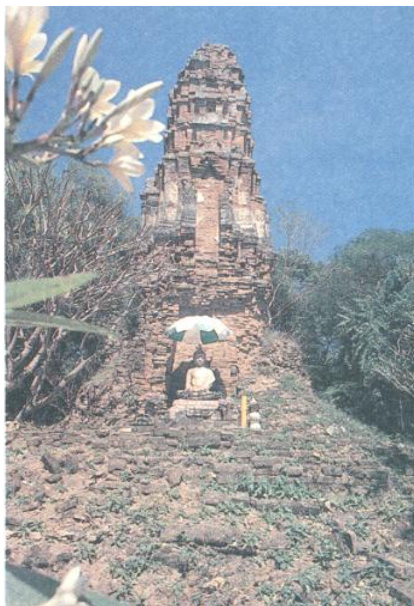
กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478

สถาปัตยกรรมสำคัญ

ปรางค์ 2 องค์ เป็นปรางค์สมัยลพบุรี องค์ใหญ่คอนข้างสมบูรณ์ มีลายปูนปั้นประดับประดางดงามมาก ด้านทิศตะวันออกมีสภาพชำรุดเนื่องจากต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่บริเวณใกล้เคียงทำให้รากชอนไชไปในฐานเจดีย์ ปัจจุบันต้นไม้ดังกล่าวถูกตัดโค่นลง

ปรางค์องค์เล็กอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีสภาพชำรุดมากจนไม่สามารถพบรายละเอียดต่าง ๆ ได้

พระปรางค์ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478

วัดโตนดหลาย

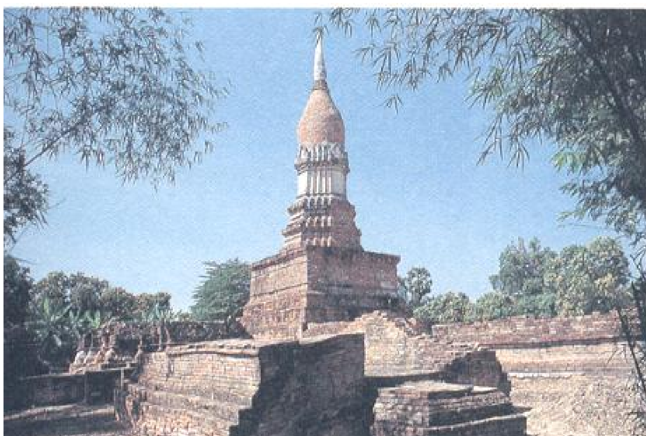
วัดโตนดหลายตั้งอยู่ ณ หมู่ 7 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท อยู่ห่างจากวัดสองพี่น้องประมาณ 300 เมตร

สถาปัตยกรรมสำคัญ

เจดีย์

เจดีย์วัดโตนดหลายมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวเป็นศิลปะทรงสุโขทัย เจดีย์มีลักษณะเป็นทรงสูงย่อมุมคล้ายคลึงกับพระปรางค์ ตั้งอยู่บนฐานเรียงซ้อนกันเป็นชั้น พ้นจากฐานเป็นหน้ากระดาน ฐานบัวคว่ำบัวหงายรองรับแท่งสี่เหลี่ยมย่อมุมทรงสูงตรงกลางไว้ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงมาจากมุมของปรางค์หรือบางทีอาจได้แนวคิด เจดีย์มีซุ้มจระนำซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปที่มีลักษณะเหมือนพระพุทธรูปทางตอนใต้ของประเทศไทยแถบไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ที่วัดโตนดหลายนี้ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นแท่งทึบ ไม่ทำซุ้มจระนำ ส่วนบนเป็นรูปกลมคล้ายระฆังกลมเจดีย์ทรงนี้ได้เปลี่ยนแปลง ส่วนองค์ระฆังทำเป็นกระพุ่มกลุ่มมีลักษณะคล้ายดอกบัวหลวง ส่วนล่างรอบกระพุ่มมีรูปกลีบขนุนของปรางค์ประดับอยู่ด้วย เหนือส่วนนี้ขึ้นไปคงเป็นยอดบนสุด แต่เจดีย์องค์นี้เหลืออยู่เพียงส่วนกลมตอนล่างเท่านั้น

ด้านหน้าของเจดีย์ทางทิศตะวันออก มีแนวฐานวิหารยื่นยาวออกไป ได้พบรอยพระพุทธบาทขนาดใหญ่ทำด้วยรูปปั้น ห่างจากตัววิหารออกมาทางทิศใต้บริเวณเนินด้านนี้เป็นเจดีย์ก่ออิฐเรียงรายหลายแห่ง

วัดโพธาราม

วัดโพธารามตั้งอยู่ ณ บ้านช่อง หมู่ 5 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท วัดโพธาราม เดิมเรียกว่า”วัดบ้านช่อง” สันนิษฐานว่าคงสร้างวัดขึ้นก่อนหรือขณะที่เจ้ายี่พระยาสร้างเมืองสรรคบุรี เมื่อบ้านเมืองถูกรุกรานวัดนี้ก็คงได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อมีประชาชนมาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นได้บูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่

สถาปัตยกรรมสำคัญ

วิหาร

ชำรุดทรุดโทรมมาก ขาดการบูรณะปฏิสังขรณ์ ขนาดก้อนอิฐที่ก่อสร้างวิหารเป็นขนาดเดียวกันกับอิฐที่วัดมหาธาตุ

เจดีย์

ปรักหักพังเหลืออยู่แต่สภาพกองอิฐขนาดใหญ่

อุโบสถ

สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยช่างชาวจีน ลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบจีน บริเวณประตูทางเข้าเป็นภาพวาดสัตว์ เช่น ปลา กุ้ง ไก่ และรูปคนจีน หลังคาประดับด้วยสิงโตปูนปั้นภายในอุโบสถมีพระประธาน ศิลปะสมัยอู่ทอง และภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับสภาพสังคมไทยในยุคดังกล่าว บางส่วนยังปรากฏชัดเจนแต่บางส่วนลบเลือน เนื่องจากน้ำฝนที่รั่วจากหลังคา ผนังด้านนอกอุโบสถประดับด้วยเครื่องเคลือบจีน

เมืองดงคอน

ประวัติการศึกษาและค้นพบ

ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองดงคอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ได้มีผู้นำมาเผยแพร่ครั้งแรกโดยรองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ในบทความเรื่อง “แพรกศรีราชาและสรรคบุรี” ในวารสารเมืองโบราณ เมื่อ พ.ศ. 2517 โดยระบุว่า “เป็นเมืองสมัยทวารวดี ปรากDหลักฐานคือ เครื่องปั้นดินเผา ซากเจดีย์วิหาร ตลอดจนพระพุทธรูป เมื่อทางน้ำเปลี่ยน ไปมีลักษณะตื้นเขิน ผู้คนจึงย้ายเมืองไปตำแหน่งแพรกศรีราชา” (ผ่อนศรี วนาสิน และทิวา ศุภจรรยา 2523 : 98)

ใน พ.ศ. 2523 ผศ. ผ่องศรี วนาสิน และ ผศ. ทิวา ศุภจรรยา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิจัยเรื่องเมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราสบภาคกลางประเทศไทย ได้เผยแพร่ข้อมูลเรื่องเมืองดงคอนเป็นครั้งที่สอง และศึกษาในเรื่องของรูปแบบผังเมืองที่ได้จากหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ

ข้อมูลที่ตั้งและสภาพเมืองดงคอน

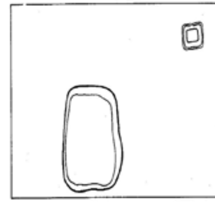

ที่ตั้ง อยู่ในเขตการปกครองหมู่ 4 ตำบลดงคอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท (แผนที่ที่ 1) บริเวณที่ตั้งเมืองเป็นเนินดินสูงน้ำท่วมไม่ถึง ก่อนที่ชาวบ้านบุกรุกถากถางเป็นที่ทำกินนั้น แต่เดิมเป็นป่าละเมาะทึบ มีต้นไม้ประเภทสะแก ตะโก ไผ่

ผังและขนาดของเมือง

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองดงคอน

ผังเมืองดงคอน(จากภาพถ่ายทางอากาศ)

จากภาพถ่ายทางอากาศจะเห็นได้ชัดว่าเมืองนี้มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามน (ภาพที่ 1 และแผนที่ที่ 2) รูปแบบผังของเมืองดังกล่าวเป็นรูปแบบชนิดแพร่หลายมากที่สุดของเมืองสมัยนี้ และมีลักษณะใกล้เคียงกับผังเมืองสมัยเดียวกันอย่างใกล้เคียง เช่น เมืองจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ความกว้างของเมืองดงคอนจากทิศเหนือถึงทิศใต้ประมาณ755 เมตร และจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกยาวประมาณ 555 เมตร

เมืองนี้ปรากฏหลักฐานเฉพาะคูเมือง สำหรับกำแพงเมืองนั้นไม่ปรากฏให้เห็น จึงอาจเป็นไปได้ว่า เมื่อแรกขุดคูน้ำกำหนดขอบเขตของเมืองและรวมทั้งอาจจะเพื่อชักน้ำจากทางน้ำธรรมชาติเข้ามาใช้ในเมืองหรือเพื่อใช้เป็นสิ่งกีดขวางป้องกันศัตรูนั้น ดินที่ได้จากการขุดคูน้ำมิได้ถูกนำมาพูนสูงสร้างเป็นกำแพงเมืองดังเช่นปรากฏพบที่เมืองสมัยเดียวกันหลายแห่งในจังหวัดลพบุรี เช่น เมืองดงมะรุม เมืองซับจำปา แต่รูปแบบของการไม่พูนดินสูงแบบนี้กลับไปคล้ายกับเมืองจันเสนและเมืองอู่ทอง จึงอาจเป็นไปได้ว่า มีการนำดินที่ได้จากการขุดคูน้ำมาเกลี่ยถมพื้นที่บนเมืองเพื่อทำให้พื้นที่บนเมืองสูงกว่าพื้นที่โดยรอบ เป็นการป้องกันปัญหาอุทกภัย สำหรับคูน้ำนั้นมีความกว้างประมาณ 20 เมตร

ซากโบราณสถานและสระน้ำ

ปรากฏซากของโบราณสถานขนาดใหญ่นอกเมืองเท่าที่สำรวจพบในเวลานี้เพียง 1 แห่ง แผ่นอิฐที่ใช้ก่อสร้างนั้นมีขนาดใหญ่มากเป็นพิเศษหรือขนาด 26 × 51 ซม. ขนาดของอิฐดังกล่าวนี้ใหญ่โตกว่าอิฐจากซากโบราณสถานสมัยเดียวกันที่พบ ณ ที่อื่น จึงอาจเป็นไปได้ว่า ซากโบราณสถานแห่งนี้คงจะเป็นสถูปขนาดใหญ่มาก ชาวบ้านเรียกว่า โคกปราสาท

สำหรับสระน้ำเก่าภายในเมืองปรากฏอยู่ 1 แห่งเช่นกัน แต่ถูกปรับเปลี่ยนสภาพไปมากแล้ว ความจำเป็นของการตั้งถิ่นฐานใกล้แม่น้ำใหญ่นั้นยังไม่มีในเวลานั้น เพราะเศรษฐกิจยังคงไม่ผูกพัน

กับโลกภายนอกที่ห่างไกลที่ต้องใช้ทางคมนาคมทางสายน้ำใหญ่ จึงปรากฏว่าเมืองนี้ตั้งอยู่ใกล้ทางน้ำขนาดเล็กซึ่งในปัจจุบันตื้นเขินแล้ว และชักน้ำจากลำน้ำเข้ามาใช้ในเมือง

การตั้งถิ่นฐานและอายุสมัย

ก่อนที่จะมาเป็นถิ่นฐานในรูปของเมืองโดยการขุดคูน้ำ คันดินล้อมรอบที่อยู่อาศัยโดยทั่วไปบริเวณใกล้เคียงแหล่งโบราณคดีแบบนั้นหรือ ณ ที่นี้เองมักจะมีแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของพวกมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่เมืองดงคอนนั้นยังไม่สามารถพิสูจน์ว่าเป็นแหล่งที่อยู่ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาก่อนอย่างแน่ชัดในเวลานี้ คงพบแต่ขวานหินขัดที่มีประวัติว่าพบในเมืองดงคอน 3 ชิ้น (ภาพที่ 2) ขวานหินขัดในรูปแบบดังกล่าวนี้มีลักษณะไม่แตกต่างจากของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคกลางทั่วไป และคงมีอายุประมาณ 2,000 ปี มาแล้ว

ชุมชนนี้ได้เข้าสู่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลในด้านศิลปวัฒนธรรม ศาสนา อักษรและภาษาจากอินเดียในราว พ.ศ. 1200 – 1300 ซึ่งแต่เดิมชื่อเรียกยุคสมัยนั้นว่า สมัยทวารวดี คูเมืองแห่งนี้คงจะสร้างขึ้นในยุคนี้

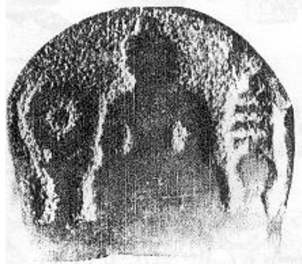
หลักฐานของการเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคต่อมาคือ ในราว พ.ศ. 1900 – 2000 ได้พบชิ้นส่วนของเครื่องถ้วยสุโขทัยจำนวนมาก และมนุษย์ยังคงอาศัย ณ ที่นี้จนถึงราวปลายสมัยอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 เพราะได้พบเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์เหม็ง

ฉะนั้นจึงเป็นที่แน่ชัดว่า ชุมชนแห่งนี้มีผู้อยู่อาศัยติดต่อกันมานาน แต่อาจจะเกิดการละทิ้งเมืองได้เป็นช่วง ๆ เช่นกัน ศาสนสถานยุคแรก ๆ จึงคงเหลือแต่ซากที่ถูกปกคลุมด้วยดิน อย่างไรก็ตามความเหมาะสม ในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่คงมีอยู่มาก ฉะนั้นมนุษย์จึงแวะเวียนมาใช้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นระยะ ๆ ติดต่อกันมาโดยตลอด นับเป็นอย่างน้อยถึง 13 ศตวรรษ

พอจะสรุปได้ว่าเมืองดงคอน อำเภอสรรคบุรี เป็นเมืองโบราณทีมีอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 เมืองหนึ่งในจำนวนหลายเมืองที่มีอยู่ในจังหวัดชัยนาท เมืองนี้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย (ซึ่งอาจจะไม่ได้รับโดยรง แต่อาจจะรับเป็นช่วงต่อ ๆ กันมาจากชาวพื้นเมืองชุมชนอื่น) ผู้ที่อยู่อาศัยที่เมืองนี้มีความเจริญขั้นสูงนับตั้งแต่นั้น คือมีระบบการปกครองที่มีผู้นำในระดับกษัตริย์หรือเจ้าเมือง รู้จักใช้อักษร ภาษา นับถือพุทธศาสนา และรู้จักใช้ประโยชน์จากโลหะหลายประเภท

หลักฐานทางโบราณคดีพบที่เมืองดงคอน
อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

หลักฐานที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ

ภาพสลักนูนต่ำรูปพระพุทธเจ้า(ปางสมาธิ) ขนานข้างด้วยพระธรรมจักร(ซ้าย)และสถูป (ขวา)พบที่เมืองดงคอน อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท พระชัยนาทมุนีมอบให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชัยนาทมุนี จ.ชัยนาท อยู่สมัยราวพุทธศตวรรษที่ 12 จากแผ่นหินครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของแท่นหินบดมาก่อน และในสมัยเดียวกันนั้นได้มีผู้นำมาสลักเป็นภาพนูนต่ำรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งและคงกระทำปางสมาธิ พระธรรมจักรประดิษฐานบนเสาสูงอยู่ทางด้านซ้ายและพระสถูปอยู่ทางด้านขวา การนำชิ้นส่วนแท่นหินบดที่ชำรุดและนำมาใช้ประโยชน์อีกนั้น มีตัวอย่างอีกคือที่หอวชิรญาน หอสมุดแห่งชาติได้เก็บรักษาชิ้นส่วนแท่นหินบดที่จารึกคาถา เย ธมมา พบที่นครปฐม

ภาพนี้คงเป็นภาพที่สลักยังไม่เสร็จ การจัดภาพให้พระพุทธเจ้าประทับนั่งรงกลาง มีสถูปพระธรรมจักรประดิษฐานบนเสาขนาบข้างพระองค์นั้นได้พบอีก 2 แห่ง คือ บนพระพิมพ์พบที่ควนสราญรมย์ อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี และภาพสลักนูนต่ำในถ้ำพระ เขาถมอรัตน์ อ.ศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์ ในถ้ำนี้มีกลุ่มภาพสลักนูนต่ำ 3 กลุ่ม และกลุ่มหนึ่งนั้นเป็นภาพสลักที่มีพระพุทธรูปประทับนั่งสมาธิอยู่ตรงกลางและมีสถูปพระธรรมจักรที่ประดิษฐานบนเสาขนาบสองข้าง ภาพสลักนี้มีผู้กำหนดว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12

กล่าวกันว่าองค์ประกอบของพุทธศาสนสถานในภาคกลางประเทศไทยที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 ที่สำคัญคือประกอบด้วยพระธรรมจักรประดิษฐานบนเสาสูง พระวิหารและพระสถูปภาพสลักพบที่เมืองดงคอนชิ้นนี้อาจจะมีความหมายถึงองค์ประกอบดังกล่าว โดยพระพุทธรูปปางสมาธินั้นคงหมายถึง พระวิหารซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

ฐานพระพุทธรูปพบที่เมืองดงคอน
อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13
สมบัติของวัดโคกดอกไม้ ต.ดงคอน อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

ได้พบฐานพระพุทธรูปทำด้วยหินขนาดใหญ่เป็นรูปดอกบังบาน เก็บรักษาอยู่ที่วัดโคกดอกไม้ ตำบลดงคอน ชี้ให้เห็นได้ว่ามีการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ไว้เคารพบูชา พุทธศาสนาจึงคงเป็นศาสนาสำคัญ ฐานของพระพุทธรูปแบบดังกล่าว ไม่แตกต่างจากฐานพระพุทธรูปแบบมอญโบราณพบที่เมืองนครปฐมและเมืองลพบุรี โดยทั่วไปพระพพุทธรูปที่ประทับบนฐานแบบนี้จะเป็นพระพุทธรูปประทับยืนห่มคลุมที่แสดงให้เห็นอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบหลังคุปตะ ฉะนั้นฐานพระพุทธรูปชิ้นนี้คงมีอายุไม่น้อยกว่าพุทธศตวรรษที่ 12

ได้พบศีรษะตุ๊กตาดินเผาที่เมืองดงคอน คงเป็นศีรษะของตุ๊กาเด็กผู้ชายจูงลิง เป็นหลักฐานที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของผู้ที่อาศัยที่เมืองดงคอนเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 ว่าเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์เช่นกัน ตุ๊กตาเหล่านี้คงมีความหมายไม่แตกต่างจากสมัยนี้คือ ทำขึ้นเพื่อสะเดาะเคราะห์ต่าง ๆ แก้เคล็ด หรือเพื่อถวายเป็นบริวารแก่เทวดา หรือเพื่อเป็นของเล่นเด็กเมืองดงคอนได้พบแผ่นหินที่มีหลุมตื้นอยู่ตรงกลาง และปรากฏลวดลายสลักเหลืออยู่เล็กน้อยที่เห็นได้ชัดคือหม้อน้ำ แผ่นหินนี้เป็นชิ้นส่วนของแผ่นหินสี่เหลี่ยมและส่วนใหญ่แตกหักหายไป

ที่พระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม ได้พบแผ่นหินที่มีลักษณะคล้ายกันนี้สภาพสมบูรณ์ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เป็นแผ่นหินทีมีหลุมตื้นตรงกลาง ด้านบนมีรูปการอภิเษกของนางศรี (คือรูปช้างสองเชือกใช้งวงจับหม้อน้ำรินน้ำอภิเษกรดให้นางศรีซึ่งนัดขัดสมาธิมือทั้ง 2 ข้างถือดอกบัว) ล่างลงมาของรูปดังกล่าวคือลายรูปแส้ วัชระ แส้ ปลา สังข์ เต่า เชือก วัตถุชิ้นนี้นายโบเลสได้อธิบายไว้เมื่อ พ.ศ. 2507 ว่า เป็นภาชนะเครื่องสำอางสำหรับใส่แป้งและน้ำมันหอม แต่ต่อมา ดร. พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้อธิบายว่าคือ แผ่นหินฤกษ์ และลวดลายภาพดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับรามายณะตอนเกษียนสมุทร การกวนเกษียรสมุทรเพื่อหาน้ำอมฤตนั้นมีสิ่งวิเศษเกิดขึ้นมาอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง คือ พระลักษมีหรือนางศรี และเทพผู้นี้ทางผู้นับถือฮินดูถือว่าเป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง ความเจริญ หากแผ่นหินพบที่เมืองดงคอนอยู่ในสภาพสมบูรณ์ก็คงมีลวดลายไม่แตกต่างจากแผ่นหินพบที่เมืองนครปฐมคือเป็นแผ่นหินฤกษ์ ฉะนั้นจึงได้ทำลวดลายที่เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองและมงคล

โลหะวิทยาเมืองดงคอน

สัมฤทธิ์ เหล็ก ตะกั่วและเงินคือชนิดของโลหะที่ชาวเมืองดงคอนใช้ประโยชน์มาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 โลหะเป็นสิ่งที่มีค่าและหาได้ไม่ง่ายนัก ฉะนั้นหลักฐานที่เป็นโลหะจึงพบน้อยกว่าหลักฐานที่ทำด้วยดินเผาหรือหิน

สัมฤทธิ์ซึ่งเป็นส่วนผสมระหว่างทองแดงและดีบุกนั้น สำหรับทองแดงมีแหล่งผลิตที่สำคัญนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์คือแถบเขาพุคา อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี และสำหรับดีบุกตงจะได้มาจากแถบจังหวัดอุทัยธานี หลักฐานของวัตถุทำด้วยสัมฤทธิ์พบที่เมืองดงคอน ได้แก่ กำไล ลูกกระพรวน

เหล็ก เป็นโลหะประเภทที่หาได้ง่ายและราคาถูก บันทึกของชาวฝรั่งเศสในสมัยอยุธยา (รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ บันทึกไว้เมื่อราว พ.ศ. 2228 – 2229) กล่าวกึงการไปเยือนเหมืองเหล็กแถบเมืองชัยนาท รวมทั้งได้บันทึกเรื่องการถลุงเหล็กของชาวชัยนาทไว้ด้วย เหล็กนั้นไม่มีคุณสมบัติเหมาะที่จะทำเป็นวัตถุขนาดเล็กและมีลวดลายตกแต่ง ฉะนั้นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็กจึงเป็นแบบเรียบง่ายและมีขนาดใหญ่กว่าเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะประเภทอื่น ๆ ที่เมืองดงคอนพบวัตถุที่ทำด้วยเหล็กคือ ใบหอก ขวาน ชิ้นส่วนปากาชนะเหล็ก (หม้อ)

ตะกั่ว รายงานทางธรณีวิทยากล่าวถึงสถานที่พบแร่ตะกั่วได้ในภาคกลางคือที่ จ.กาญจนบุรี อาจจะเป็นได้ที่ชาวเมืองดงคอนจะได้โลหะประเภทนี้มาจากแถบนี้ ที่เมืองดงคอนได้พบตะกั่วที่ถูกนำมาหลอนเป็นแวและเครื่องประดับตุ้มหู

เงิน แร่เงินพบได้ที่ภาคกลางประเทศไทยแถบจังหวัดกาญจนบุรี วัตถุที่ทำด้วยเงินพบที่เมืองดงคอนคือเหรียญประทับตราต่าง ๆ

ได้พบแม่พิมพ์หิน ชิ้นหนึ่งที่เมืองดงคอนมีรอยสลักลึกทั้ง 2 ด้าน ด้านหนึ่งนั้นเป็นแม่พิมพ์ตุ้มหูและแหวน อีกด้นเป็นแม่พิมพ์ตุ้มหู แหวนและลวดลายประดับ แม่พิมพ์หินชิ้นนี้จะต้องมีแม่พิมพ์หินแบบเดียวกันอีกชิ้นประกอบ เมื่อต้องการใช้ประโยชน์ก็จะหลอมโลหะที่หลอมละลายลงไปในร่องของแม่พิมพ์ทั้ง 2 ชิ้นที่ประกอบเอาไว้โดยใช้เชือกผูกแล้วจึงจะได้วัตถุที่ต้องการ

ประเภทของวัตถุที่ทำด้วยโลหะพบที่เมืองดงคอน

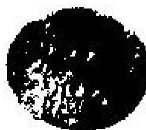
1. เครื่องมือเกษตรกรรม : ขวาน
2. อาวุธ : ใบหอก
3. เครื่องประดับ : แหวน ตุ้มหู กำไล
4. ศาสนาความเชื่อ : เหรียญที่ระลึก
5. เครื่องมือดำรงชีพอื่น ๆ : แว (สำหรับปั่นเส้นใย) , ภาชนะทำด้วยเหล็ก

เหรียญเงินเมืองดงคอน

ในภาคกลางประเทศไทยตั้งแต่จังหวัดพิจิตรลงมาจนถึงจังหวัดนครปฐมได้พบเหรียญเงินจำนวนหนึ่ง เป็นเหรียญกลม ส่วนใหญ่ที่พบประทับตราพระอาทิตย์ครึ่งดวง ตราสังข์ และด้านหลังประทับตราศรีวัตสะ รอบ ๆ เหรียญเป็นลายจุดไข่ปลา เหรียญเหล่านี้มักจะพบในแหล่งคดีโบราณคดีประเภทมีคูน้ำคันดินล้อมรอบเช่น เมืองอู่ทอง เมืองนครปฐม
นระยะแรก ๆ ของการศึกษาเหรียญเงินแบบนี้จะถูกแบ่งออกว่า หากเป็นเหรียญประทับตราพระอาทัตย์จะเป็นเหรียญของอาณาจักรฟูนันซึ่งเป็นอาณาจักรสมัยประวัติศาสตร์ยุคแรกสุดของเอเชียอาคเนย์ที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 6 – 11 และเหรียญชนิดประทับตราอื่น ๆ เช่น สังข์ธรรมจักร จะเป็นของยุคสมัยทวารวดีซึ่งเป็นชื่อสมมุติยุคสมัยประวัติศาสตร์สำหรับภาคกลางประเทศไทยที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 15

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษารูปแบบเหรียญดังกล่าวในเวลานี้ ไม่ได้มีความพยายามแยกเหรียญที่ประทับตราแตกต่างดังกล่าวเป็นของยุคสมัยแต่อย่างใด แต่คงกำหนดให้เป็นของยุคสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 15 เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะเมื่อพบหลักฐานของเหรียญประทับตราทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวมักจะพบปะปนกันอยู่เสมอ ๆ

ที่จังหวัดชัยนาทได้ค้นพบเหรียญประทับตราพระอาทิตย์ครึ่งดวง ตราสังข์ และตราอื่น ๆ จำนวนหนึ่งที่เมืองอู่ตะเภา อ.มโนรมย์ ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำ กำแพงดินล้อมรอบและพบโบราณวัตถุที่กำหนดอายุได้ว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา เหรียญดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และอีกส่วนหนึ่งอยู่ในแหล่งสะสมส่วนบุคคล ต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม 2530 นายยืนยง ดาระกา ในขณะที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชัยนาทมุนี จ.ชัยนาท ได้สำรวจพบเหรียญเงินจำนวน 11 เหรียญเก็บรักษาอยู่ที่ราษฎรมีประวัติว่าพบที่เมืองดงคอน อ.สรรคุบรี จ.ชัยนาท บางส่วนของเหรียญได้ค้นพบมานานถึง 20 ปีแล้ว และบางส่วนเพิ่งค้นพบใหม่เมื่อต้นปี 2530 นี้ และที่สำคัญคือ เหรียญที่พบนี้มีส่วนหนึ่งที่ประทับรูปอักษรปัลลวะนผ่าศูนย์กลาง 1.7 ซม. (ภูธร ภูมะธน 2530 : 26)

เครื่องปั้นดินเผาพบที่เมืองดงคอน

รูปแบบภาชนะ

รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ และทั้งหมดนี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ทั้งสิ้น ภาพวาดรูปแบบที่สมบูรณ์นั้นสร้างภาพจากเศษภาชนะตามผังดินและผิวดิน ได้แก่

1.ภาชนะทรงแจกัน (Vase) คือภาชนะที่มีรูปปากแคบ และคอภาชนะสูง

2. ภาชนะทรงไห (Jar) คือภาชนะที่มีปากแคบเล็กคอภาชนะไม่สูง

3. ภาชนะทรงหม้อ (Pot) แบ่งอกเป็นหม้อที่มีผนังโค้ง และหม้อที่มีผนังส่วนหนึ่งโค้งเป็นสันแหลม (Carinated Pot) สำหรับภาชนะทรงหม้อแบบหลังนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภาชนะที่มีอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13

4. ภาชนะทรงชาม (Bowl) คือภาชนะที่มีความกว้าวของปากเท่าตัวภาชนะ ความลึกของภาชนะนั้นน้อยกว่าความกว้างของปากภาชนะ

5.ภาชนะทรงกาน้ำที่มีพวกการูปแบบต่างๆ

6.ภาชนะที่มีรูปี่มีรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวคงเป็นภาชนะใช้สอยในชีวิตประจำวัน และส่วนหนึ่งนั้นคงทำขึ้นใช้เองที่เมืองดงคอน เพาระได้พบเครื่องมือปั้นหม้อที่มีศัพท์เฉพาะ เรียกว่า **หินดุ (Anvil)** ที่เมืองนี้ วัตถุดังกล่าวมีรูปร่างคล้ายดอกเห็ดทำด้วยดินเผา ใช้เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งในการขึ้นรูปภาชนะดินเผาหน้าที่ของหินดุเป็นตัวรับน้ำหนักผนังภาชนะด้านใน ในขณะที่อีกมือหนึ่งถือไม้ตบตบผนังด้านนอกภาาชนะเพื่อให้ได้รูปทรงและความหนาตามต้องการ ถ้าภาชนะขนาดใหญ่ก็ใช้หินดุขนาดใหญ่ขึ้นตามความเหมาะสมและความสะดวกใการใช้ (ทนงศักดิ์ หาญวงศ์ 2528 : 44)

การตกแต่งผิวภาชนะ

ในการตกแต่งผิวภาชนะออกเป็น 3 สมัยด้วยกัน กล่าวคือกลุ่มภาชนะที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 จะมีการตกแต่งภาชนะด้วยลักษณะดังนี้

1.ประทับลายภาพ การตกตงผิวภาชนะแบบนี้จะตกแต่งที่ส่วนไหล่ภาชนะและเป็นลักษณะการตกแต่งที่พบได้ไม่ง่ายนัก ภาพที่ตกแต่งพบที่เมืองดงคอนเป็นภาพวัวหมอบและภาพบุคคลภาพแบบนี้ยังไม่เคยพบที่อื่นในประเทศไทยแต่อย่างใด

2.เขียนสีเป็นเส้นหนา บางในแนวนอนด้วยสีแดงหรือสีขาว และเขียนในขณะที่ภาชนะวางบนแป้นหมุน ภาชนะที่มีการตกแต่งผิวแบบนี้พบตามเมืองโบราณที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-13 ทั่วไป เช่น ที่เมืองอู่ทอง เมืองจัน-เสน เมืองซับจำปา เมืองคูเมือง (อ.อินทร์บุรี)

3.ขูดผิวด้วยวัตถุมีคมให้เป็นลายเส้นโค้ง หรือลูกคลื่น

4.ขูดผิวภาชนะให้เป็นร่องสามเหลี่ยม

5.ประทับผิวให้เป็นลายสื่อทาน ลายเชือกทาบ

เครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยหินพบที่เมืองดงคอน

1. **ระฆังหิน** วัตถุที่มีลักษณะแบนและส่วนใหญ่จะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดต่างๆ มีรูเจาะไว้ตรงกึ่งกลางเมื่อแขวงค่อนข้างจะได้สมดุลย์ เชื่อกันว่าวัตถุแบบนี้คือระฆังหิน หากใช้ค้อนโลหะหรือฆ้อนไม้เคราะจะได้ยินเสียงกังวานเพราะและดังพอมควร ระฆังคงเป็นวัตถุที่จำเป็นในศาสนาอย่างหนึ่งจนถึงปัจจุบัน และเมือคราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 นั้นโลหะย่อมเป็นสิ่งที่มีค่าและหาได้ยากจึงไม่นิยมหรือไม่สามารถสร้างระฆังด้วยโลหะ

2. **แท่นหินบด** คงใช้สำหรับบดอาหารหรือยา แท่นหินบดชิ้นนี้พบว่ามีการใช้งานอย่างมากจึงได้สึกกร่อนลึก ได้พบแท่นหินบดแบบนี้ทั่วไปตามเมืองโบราณที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 –13 เมืองต้องการบดสิ่งไดก็จะใช้ก้อนหินกลมมีลักษณ์คล้ายสากกลิ้งไปมาบนแท่นนี้

เครื่องเคลือบ

แห่งผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในเอเชียไกลที่สำคัญนอกจากกลุ่มประเทศจีน เกาหลี ญี่ปุ่น แล้ว ยังมีกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รู้จักการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาเป็นอย่างดีคือ เครื่องเคลือบอันนัม (เวียดนาม) เครื่องเคลือบบุรีรัมย์ และเครื่องเคลือบสุโขทัย ลานนาไทย

ที่เมืองดงคอนได้พบเครื่องเคลือบดินเผาจำนวนหนึ่ง ผลจาการจำแนกเครื่องเคลือบดังกล่าวนั้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่งเพราะนอกจากจะพบว่าเป็นเครื่องเคลือบของหลยสมัยและจากหลายภูมิภาคในอเซียแล้ว ยังพบว่ามีเครื่องเคลือบถ้วยจำนนหนึ่งเป็นเครื่องถ้วยจีนที่มีอายุครั้งราชวงศ์ถัง (พ.ศ 1161 – 1450) และในจำนวนนั้นเป็นเครื่องถ้วยจีนสมันราชวงศ์ถัง 2 ชิ้น จึงบับว่าเป็นกการค้นพบเครื่องเคลือบดินเผาจีนมนภาคกลางประเทศไทยชนิดเก่าที่สุด ที่อยู่ลึกเข้าในแผ่นดิน (ณัฏถัทร นาวิกชีวิน 2524 : ฆ,229) นอกจากนั้นยังได้พบเครื่องเคลือบจีนที่มีอายุในสมัยต่อมาอีกคือ สมัยราชวงศ์ซุ่งที่มีอายุราว พ.ศ. 1503 - 1820 สมัยราชวงศ์หยวนที่มีอายุราว พ.ศ. 1820 – 1911 และสมัยราชวงศ์เหมิ็ง พ.ศ. 1911-2187

และเศษเครื่องเคลือบดินเผาอีกจำนวนหนึ่งนั้น เป็นเครื่องถ้วยที่ผลิตขึ้นในภูมิภาค เอเซียอาคเนย์นี้เอง ได้แก่เครื่องถ้วยบุรีรมย์ จากเตาเผาชายแดนระหว่างประเทศไทย เขมรซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 – 18 และจากเตาเผาศรีสัชชนาลัย จ.สุโขทัยที่มีอายุราว พ.ศ. 1800 -1900

จากหลักฐษนดังกล่าวเครื่องเคลือบถ้วยที่พบจึงเป็นหลักฐานสำคัญแสดงให้เห็นความต่อเนื่องของการอยู่อาศัยที่เมือดงคอน นานนับศตวรรษและเกิดการละทิ้งเมืองไปเมืองไม่นามมานี้ นอกจากนี้หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์รหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่น กับโลกภายนอกไม่น้อยกว่า 10 ศตวรรษมาแล้วอายุสมัยเครื่องเคลือบพบที่เมืองดงคอน (ราวพุทธศตวรรษที่ 12 –19)

ประเภทเครื่องเคลือบ	พ.ศ. 1161-1450 (ราชวงศ์ถัง)	พ.ศ. 1503-1820 (ราชวงศ์ซุ่ง)	พ.ศ. 1820-1911 (ราชวงศ์หยวน)	พ.ศ. 1700-1800 1900 (ราชวงศ์เหมิ็ง) (พ.ศ. 1911-2187)	พ.ศ. 1800-
เครื่องถ้วยจีน	/	/	/	/	/
เครื่องถ้วยบุรีรัมย์					
เครื่องถ้วยไทย(สุโขทัย)					/

“ขุนสรรค์”บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์
เมืองสรรคบุรี

ขุนสรรค์วีบุรุษแห่งลุ่มแม่น้ำน้อย

เมืองปีระกาพุทธศักราช 2308 ประมาณ 2530 ปีเศษ ล่วงมาแล้วพม่าได้ยกทัพมาตีหัวเมืองใหญ่น้อยแตกพ่าย จนกระทั่งไปหยุดยั้งอยู่ ณ บ้านบางระจัน ไม่อาจฝ่าแนวต้านทานของชาวบ้านบางระจัน ที่จับอาวุธขึ้นสู้ปกป้องมาตุภูมิ คนไทยที่รวมตัวกันครั้งนั้นเพียง 400 คนเศษ แต่ด้วยเลือดแห่งความรักและหวงแผ่นดินทุกคนหัวหน้าคนไทยกลุ่มนั้น และมีอะไรเกิดขึ้นระหว่างกรุงศรีอยุธยาใกล้แตก

สมเด็กพระเจ้าบรมวงศ์เอกรมพระยาดำรงราชนุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “ไทยรบพม่า” ตอนหนึ่งทรงเล่าไว้ว่า

...ชาวบ้านรวบรวามชายฉกรรจ์ได้ 400 คน มีหัวหน้าชื่อขุนสรรค์ นายพันเรืองเป็นกำนัน นายทองเหม็น,นายจัน หนวดเขี้ยว,นายทองแสงใหญ่ ช่วยกันตั้งค่ายขึ้น ได้นิมนต์พระอาจารย์โชติ วัดเขานางบวช แขวงเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นผู้รู้วิทยาคม มาเป็นกำลังใจอนุสรณ์แห่งความหลังยังปรากฎอยู่ คือซากโบสถ์ วิหาร และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เวลาชาวบ้านบางระจันจะออกรบพระอาจารย์ธรรมโชติได้ให้ทุกคนลงอาบน้ำในสระนี้ถือว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และมหัศจรรย์ ปรากฏว่าชาวบ้านบางระจันสามารถต่อสู้พม่าเอาชนะได้ถึง 7 ครั้ง 7 หน จนพม่าหวั่นไหวกเกรงกลัวฝีมือคนไทยในการรบพุ่งของชาวบ้านบางระจัน...

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. 2542. **วัฒนธรรมพัฒนาการประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดชัยนาท.** กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. หน่วยศิลปากรที่1 ลพบุรี. ม.ป.ป. **โบราณสถานในจังหวัดชัยนาท** . ม.ป.ท.

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.2535. **ความหมายและเครือข่ายงานวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.

ขุนทอง ศรีมรย์. 2525**. อนุสาวรีย์และเหรียญ"ขุนสรรค์**". ม.ป.ท.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. 2510. **ระบอบสังคมและเศรษฐกิจทางการเมืองชัยนาทโบราณในเอกสารการสัมมนาทางโบราณที่จังหวัดชัยนาท.** ม.ป.ท.

โครงการโบราณคดีประเทศไทย(ภาคกลาง). 2529.**รายงานขุดตรวจแหล่งเตาบ้านสมุน ตำบลวิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ฉบับที่1 ปีงบประมาณ 2529.** โคงการโบราณคดีประเทศไทย(ภาคกลาง).ม.ป.ท.

ฉวีวรรณ วิริยบุศย์. 2516.**เหรียญกระษาปในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

ชัยกิจโสภณ, พระครู. 2543. **ประวัติวัดมหาธาตุ พิพิธภัณฑ์หลวงพ่อปลัดฉ่อง.** ชัยนาท: ศักดิ์ชัยการพิมพ์.

ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. 2529. **อดีตแห่งสยาม.**กรุงเทพมหานคร:คอมฟอร์มจำกัด.

ณัฏฐภัทร นาวิกชีวิน.2524. **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งดบราณคดีในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดำรงราชาณุภาพ,สมเด็จกรมพระยา. 2514.ไทยรบพม่า. ม.ป.ท.

ตาชารด์ แต่ง, บาทหลวง. 2519. **จดหมายเหตุการเดินทางครั้งที่2 ของบาทหลวงตาชารด์ แต่ง ค.ส 1687-1688 แปลโดย ท.โกมลบุตร.** กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ทนงศักดิ์ หาญวงศ์. 2528 .**การวิเคาระห์โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณ คดีบ้านแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี.**วิทยานิพนธ์,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทะเบียนโบราณสถานในเขตหน่วยศิลปากรที่1. กรุงเทพมหานคร:ป สัมพันธ์พาณิชน์.

น.ณ ปากน้ำ [ประยูร อุลุชาระ],2514.**สรรคบุรีนครแห่งความฝัน**. ม.ป.ท.

-------,2518.**ศิลปที่เมืองสรรคบุรี ศิลปโบราณของไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

-------,2530.**พจนานุกรมศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

บรรณานุกรม(ต่อ)

นิติพพันธ์ สิริทรัพย์. 2524. **พระพิมพ์ดินเผาสมัยทวารวดีที่นครปฐม**. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประชัน รักพงษ์. 2518. **ชัยนาทสมัยสุโขทัยคือสองแคว.** ในวารสารศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก. (พฤษภาคมคม-กันยายน 2518): 36-38.

ประยุทธ์ สิทธิ์พัฒน์. ม.ป.ป. **ประวัติศาสตร์ประภาคต้น จังหวัดชัยนาท ศิลปกรรมสำคัญเมืองชัยนาท**.ม.ป.ป.

ประเสริฐ ร นคร. 2541. ผลงานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย. พระนคร : อัษรสมัย.

ผ่องศรี วนาสิน,ทิวา ศุภจรรยา.2523. **เมืองโบราณบริเวรชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลางประเทศไทย : การศึกษาตำแหน่งที่ตั้งและภูมิศาสตร์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผาสุก อินทราวุธ. 2527. **การขุดค้นที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม.** นครปฐม : แผนนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจัน.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา. 2457. พระนคร : โอเดียนสโตร์.

พิริยะ ไกรฤกษ์. 2520. แบบศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์.

เพ็ยพรรษ์ ดำรงค์ศิริ. 2529. การศึกษาประติมากรรมศรีเทพใน **เอกสารการศึกษาสำรวจและวิจัยเล่ม1.** โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ กองโบราณคดี กรมศิลปากร.

ภูเชาว์ มารศี. 2537. **ท่องเที่ยวเมืองชัยนาท หนังสือเพิ่มเติม ศ 071(ท้องถิ่นของเรา).** ชัยนาท : ศูนย์สังคมศึกษาสรรพยาวิทา อำเภอสรรรพยา จังหวัดชัยนาท.

ภูธร ภูมะธน. 2529. **เมืองซัมจำปา.** สระบุรี : โรงพิมพ์ปากเพียวการช่าง2.

-------,2530. **โบราณคดีเมืองดงคอน**. กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ.

มยุรี วีระประเสริฐ. 2524.**แว ดินเผาที่อินทร์บุรี การขุดค้นพบและการศึกษาวัฒนาธรรมของชุมชนโบราณที่บ้านคูเมือง อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหากรรมหุ่นฝางนกงานของดีงานกาดชาดจังหวัดชัยนาทครั้งที่12. 2540. ชัยนาท : ม.ป.ท.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2533. **แพรกศรีราชาหรือเมืองสรรคบุรีภาคกลางตอนบน.** นครนายก : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า.

ศิลปกรรมสำคัญเมืองชัยนาท .2539. ชัยนาท : ศักดิ์ชัยการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2528. **การศึกวัฒนธรรมชาติไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุทธิเกียรติ เหล็กไหล, บรรณาธิการ. ม.ป.ป.**หลวงพ่อกวย(ชุตินธโร) วัดโฆสิตาราม.**
กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามเจริญพาณิชย์.

ผู้จัดทำ

เอกสารข้อมูล อำเภอสรรคบุรี
โดย นางบังอร สว่างมณี ครู คศ.2
ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสรรคบุรี

จัดทำ E-BOOK
โดย นางบังอร สว่างมณี ครู ค.ศ2
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดชัยนาท
หมู่ 4 ตำบลเขาท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท 17000
โทร 056-411631
http:/www. nfe.go.th/17

สนับสนุนโดย
ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสรรคบุรี
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ